

TË DREJTAT TONA

INFORMACIONE PËR MËSUESIT

HYRJE

Të drejtat e njeriut në teori janë të zbatueshme dhe vlejné në mënyrë të barabartë për të gjithë. Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut thekson se arsimi duhet të drejtohet nga zhvillimi i plotë i personalitetit të njeriut dhe nga forcimi i respektimit të të drejtave të njeriut dhe lirive themelore. Në dekadën e fundit, arsimi për të drejtat e njeriut është bërë një nga çështjet kryesore teorike, hulumtuese, politike si dhe praktike. Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE) ka konfirmuar vendosmërinë e saj në dhjetor të vitit 2003 Strategjinë e OSBE-së Kundër Kërcënimeve për Sigurinë dhe Stabilitetin në shekullin njëzet e një, e cila përmban referencën e arësimit për të drejtat e njeriut, me theks të veçantë për brezin e ri. Që nga viti 2005, në më shumë vende anëtare vijon programi Botërorë për arsimim të të Drejtave të Njeriut, e themeluar nga Kombet e Bashkuara (KB) dhe bazohet në përpjekjet dhe arritjet e Dekadës së Kombeve të Bashkuara për arsimim të të Drejtave të Njeriut (1995-2004). Viti 2005, nga ana e Këshillit të Evropës pranohet si vit Evropian i shtetësis nëpërmjet Edukimit, në vitin 2007 Bashkimi Evropian prezantoi iniciativën për Demokraci dhe të Drejtat e Njeriut, vitin 2009 nga ana e OKB u shpall viti ndërkombëtar i të mësuarit për të drejtat e njeriut.

Në dhjetor të vitit 2011 Asambleja e Përgjithshme e OKB miratoi njëzëri Deklaratën e OKB-së për Arsimimin dhe Aftësimin për të Drejtat e Njeriut, e cila u bë një nga dokumentet ndërkombëtare politikisht të detyrueshme, i cili ka të bëjë me të drejtat e njeriut. Dokumenti sj në një vend bashkonë shkrimet parimeve relevante dhe detyrimet në lidhje me të mësuarit e drejtave të njeriut dhe në nenin e dytë të artikullit njofton se arsimi dhe trajnimet për të drejtat e njeriut janë të nevojshme për promovimin e respektit universal për të gjitha të drejtat e njeriut dhe liritë themelore për të gjithë, në përputhje me parimet e universalitetit, pandashmërinë dhe ndërvartësinë e të drejtave të njeriut.

Të drejtat e fëmijëve janë një nga prioritetet kryesore të politikës së jashtme sllovene në fushën e të drejtave të njeriut. Fëmijët kanë të drejta të veçanta për shkak të ndjeshmerisë të tyre sidomos për të drejtën e kujdesit dhe ndihmës së posaçme. Konventa e OKB mbi të Drejtat e Fëmijës, e ratifikuar nga pothuajse të gjitha vendet e botës, për ate dhe është aq unike në çdo aspekt. Kjo konvent është instrumenti i parë në të cilën fëmijët nuk janë më thjesht subjekt i të drejtave dhe detyrave të dikujt tjetër, por ata vetë janë bartës të të drejtave dhe detyrave të tyre të miratuara me Konvent. Specifike e dokumentit është dhe vet përmbajtja që në mënyrë sistematike dhe të tërësishme mbulon të gjitha fushat përkatëse të jetës së fëmijës - civile, të drejtat politike, sociale, ekonomike dhe kulturore që bazohen në katër parime themelore (parimi i mos-diskriminimit, interesa më të mëdha të fëmijës, të drejtën për mbijetesën

dhe zhvillimin, dhe të drejtën e fëmijës për shprehje të lirë të pikëpamjeve në të gjitha gjërat lidhur me të), Konventa e shoqëruar me protokol opsional¹ gjithashtu përcakton një nivel të tillë të pozitës për të mbrojtur të drejtat e fëmijëve nëse nuk plotësojnë ndonjë drejtë tjetër ndërkombëtare për të të drejtat e njeriut.

Në dhjetor të viti 2011 Asambleja e Përgjithshme miratoi një protokol të tretë opsional të Konventës, sipas të cilit çdo individ mund të paraqes ankesë në Komitetin e OKB-së për të Drejtat e Fëmijëve, me këtë edhe më shumë do të theksohet të drejtat e pjesëmarrjes së fëmijëve.

Për realizimin e të drejtave të fëmijëve janë përgjegjëse shtetet antare (gjithëashtu) të përkrahura nga organizatat ndërkombëtare dhe rajonale. Shkollat dhe institucione të tjera arsimore duhet të përdorin të gjitha mundësitë dhe mekanizmat, që njerëzit të mësojnë të respektojnë të drejtat e njeriut dhe liritë themelore në jetën e përditshme dhe në çdo rast. Duhet të theksohet se jo vetëm përmbajtja është e rëndësishme, por edhe mënyra dhe metodat e zbatimit dhe respektimit e të drejtave të njeriut.

Në këtë kontekst, projekti i të drejtave të arsimimit të fëmijëve, për herë të parë u prezantua nga Sllovenia gjatë presidencës së saj të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë në vitin 2005 dhe u zbatua në të gjitha vendet anëtare të OSBE-së. Projekti vazhdoi me implementimin e saj më vonë edhe në disa vende gjatë presidencës sllovene të Këshillit të Evropës, në Komitetin e Ministrave në vitin 2009. Projekti deri tani ka përfshirë 16 vende, materialet didaktike janë përkthyer në 17 gjuhë.

Në përputhje me Konventën e OKB mbi të Drejtat e Fëmijëve dhe në bazë të praktikës mësimore në shkollat sllovene dhe të huaja, të cilat deri tani kanë zbatuar projektin, ne duam të ofrojmë materiale të dobishme për të mësuar për të drejtat e fëmijëve, që ka për qëllim fëmijët prej 10 deri 12-vjeç. Kurse bazuar në Konventën e OKB mbi të Drejtat e Fëmijëve dhe është e përberë nga një set kartelash me informacione për të drejtat e fëmijëve, dhe albumin për mbledhjen e kartelave. Projekti është kryer në mënyrë që në fillim çdo nxënësi në klasë të merr një album të shprazhtë, dhe pastaj, duhet mësuar njësinë mësimore që ka të bëjnë me atë kartë. Në fund, nxënësit i mbajnë kartelat e mbledhura me albumet.

Broshura informative është e paraparë për mësimdhënësit. Ajo përmban

---

¹ Protokol Opsional i Konventës për të Drejtat e Fëmijës mbi Përfshirjen e Fëmijëve në Konflike të Armatosura si dhe ndaj Konventës për të Drejtat e Fëmijëve për shitjen e fëmijëve, prostitucionin dhe pornografinë e fëmijëve.

këshilla se si të qasen temat e mësimit, kurse kartelat janë projektuar si një mjet për të adresuar këtë dhe për të inkurajuar aktivitetet e duhura. Të kyquara janë edhe listat e teknikave, të cilat mundësojnë punën në grupe. Për teknikat e mësimdhënies mësuesit trajnohen në seminare. Duke marrë parasysh të drejtat themelore të çdo fëmije dhe njeriut si faktorë, do të ndihmojë të krijojë një qasje për të të mësuarit që do të duket më e përshtatshme. Një mundësi, për shembull, flasim për përgjegjësitë në lidhje me të drejtat, mund të arrijë shembuj nga jeta e përditshme dhe ndërveprime në shkollë. Në broshurë gjithashtu është edhe teksti zyrtar i Konventës së OKB mbi të Drejtat e Fëmijës.

Instituti Pedagogjik në Lublanë, në bazë të një studimi në mesin e mësimdhënësve në të gjitha rajonet ku projekti është zbatuar në vitin 2005, kreu një studim vlerësimi i cili tregoi se tek nxënësit që morën pjesë në këtë projekt është vërejtur një ndryshim dhe përparim i rëndësishëm në të kuptuarit e të drejtave të njeriut. Ndër të tjera, u konstatua se nxënësit në interakcionet e tyre të përditshme në shkollë, me mirë i identifikojnë shkeljet të të drejtave, të cilat janë më të ndjeshëm për çështjen e të drejtave të fëmijëve. Në të njëjtën kohë një pjesë e madhe e mësuesve e ka kuptuar se pjesëmarrja në projektin ju ka ndihmuar për të fituar njohuri shtesë, që do të ju mundësoj pjesëmarrje në projektet e ardhshme të ngjajshme për të drejtat e njeriut, përfshirë të drejtat e fëmijëve.

Do të ishim shumë të lumtur nëse ju do të ndani me ne përvojat e juaja dhe komentet në lidhje me këtë projekt, dhe për kete arsye ne kemi ngërthyer edhe një pyetësor të shkurtër. Në këtë mënyrë ne deshirojmë të marrim informacione kthyesë nga përvoja e mësuesve gjithëashtu marrim komentet si dhe propozimet e tyre mbi metodat e propozuara për mësim të të drejtave të njeriut. Ne mirëpresim çdo ide dhe sugjerim mbi mënyrat e mësimdhënies të të drejtave të njeriut dhe të drejtave të fëmijëve. Të dy propozimet do të përmirësojnë metodat e mësimdhënies dhe materialet për brezat e ardhshëm. Para jush është një material shumë i thjeshtë mësimor i cili mund të përdoret si material shtesë për metodat ekzistuese dhe pajisjet, ose si një qasje krejtësisht e re jashtë programit mësimor formal.

Mësimdhënia e të drejtave të njeriut dhe të fëmijëve nuk është vetëm detyrë e jona, por është edhe kënaqësi që na mundëson të kontribuojmë në zhvillimin e shëndetshëm të gjeneratave të reja. Ne besojmë se mësimdhënia mund të konsiderohet si e drejtë e njeriut me tendencë të mira të përbashkëta, në të cilat me përpjekje të përbashkëta ne investojmë në brezat e ardhshëm, fëmijët e sotëm. Ne sinjorisht shpresojmë që ju do të merrni pjesë në këtë projekt me kënaqësi.

METODOLOGJIA TEKNIKAT E MUNDSHME TË PUNËS NË GRUP

DISKUTIMI

Diskutimet janë një mënyrë e mirë për mësuesin dhe fëmijët për të zbuluar se cilat janë qëndrimet e tyre ndaj çështjeve që lidhen me të drejtat e njeriut dhe të fëmijëve. Kjo është shumë e efektive në edukimin për të drejtat e njeriut, sepse, fëmijët ashtu siç shfaqin interes për njohjen e fakteve, po ashtu kanë nevojë të hulumtojnë dhe të analizojnë çështjet në mënyrë individuale. Lajmet, posterat dhe studimet e rasteve janë mjete të dobishme për të stimuluar diskutimin. Filloni duke pyetur “çfarë mendoni për...?”

GRUPET E PËSHPËRITJES

Kjo është një metodë e dobishme atëherë kur idetë vijnë nga puna në grup. Zakonisht u kërkohet fëmijëve që të diskutojnë në çift, rreth një teme të sugjeruar për një apo dy minuta dhe pastaj duhet të këmbëjnë idetë e tyre me pjesën tjetër të grupit. Do të vërejmë se kjo veprimtari do të krijojë klimën e “pëshpëritjeve” dhe bashkëbisedimi i fëmijëve zhvillohet duke “pëshpëritur” ide!

PUNA ME GRUPE TË VOGLA

Puna me grupe të vogla është në kontrast me punën e grupit të madh të klasës. Kjo është një metodë që inkurajon secilin për të marrë pjesë dhe ndihmon në zhvillimin e bashkëpunimit të punës në ekiye. Madhësia e një grupi të vogël varet nga gjërat praktike, si për shembull sa nxënës ka gjithsej dhe sa hapësirë ka klasa. Një grup i vogël mund të ketë 2 apo 3 nxënës, por ata punojnë më së miri me 6-8. Puna me grupe të vogla mund të zgjasë pesëmbëdhjetë minuta, një orë apo një ditë, në varësi nga detyra e dhënë. Rrallë është produktive t’u thuhet nxënësve që thjesht të “diskutojnë çështjen”. Pavarësisht nga tema, të rëndësishme janë objektivat e punës në grup, veprimtaritë që do të zhvillohen duke i përcaktuar qartë ato në mënyrë që fëmijët të përqendrohen dhe të punojnë për arritjen e objektivave si dhe të informojnë tërë grupin. Për shembull, caktoni një detyrë në formën e një problemi që duhet të zgjidhet ose një pyetje që kërkon përgjigje.

PIKTURA: VIZATIME, KOLAZHE, KARIKATURA, FOTOGRAFI

“Një fotografi vlen sa një mijë fjalë”. Imazhet pamore janë mjete të fuqishme edhe për sigurimin e informatave edhe për stimulimin e interesimit. Po ashtu kini parasysh se të vizatuarit është një mjet i rëndësishëm i vetëshprehjes dhe i komunikimit, jo vetëm për ata stili i të menduarit i të cilëve është vizual, por edhe për ata që nuk janë të fortë për të shprehur veten verbalisht.

MEDIA: GAZETA, RADIO, TELEVISIONI, INTERNETI

Media është një burim pafund, materialesh për të nxitur diskutime të mira. Është gjithmonë shumë interesante të diskutohet përmbajtja dhe mënyra se si ajo paraqitet dhe analizohet njëanshmëria dhe ndryshimet.

FILMA, VIDEO SPOTET DHE LOJËRA TË RADIOS

Filmat, video, spotet dhe lojërat e radios janë mjete të fuqishme për edukimin për të drejtat e njeriut dhe të popullarizuara dhe të njohura shumë nga fëmijët. Një bisedë pas shikimit të një filmi duhet të paraqesë një pikënisje të mirë si fillim për punën e mëtejshme. Gjërat për t'u biseduar janë reaksionet fillestare të fëmijëve rreth filmit, sa afër "jetës së vërtetë" ai ishte, a ishin personazhet të portretuara në mënyrë reale apo nëse ato përpiqeshin të arrijnë një pikëvështrim të posaçëm politik apo moral.

RAHJE MENDIMESH

Rrahja e mendimeve është një mënyrë për hapjen e një teme të re, për të inkurajuar krijimtarinë dhe për të gjeneruar shumë ide në mënyrë sa më të shpejtë. Ajo mund të përdoret për të zgjidhur një problem specifik ose për t'ju përgjigjur një pyetjeje.

Udhëzime:

- Vendosi për çështjen që do të paraqisni, për të cilën në mënyrë të rrufeshme kërkon të merrni reagime, duke formuluar një pyetje që siguron shumë përgjigje të mundshme.
- Shkruani pyetjen aty ku të gjithë mund ta shohin.
- Pyetni nxënësit që të kontribuojnë me ide të tyre dhe t'i shkruajnë idetë aty ku të gjithë mund t'i shohin ato. Ato duhet të jenë fjalë të vetme apo fjali të shkurta.
- Ndërprisni rrahjen e mendimeve kur idetë janë në mbarim e sipër dhe pastaj kaloni në propozime, duke pyetur për komente.

Të keni parasysh këto gjëra:

- Shkruani çdo propozim të ri. Shpesh këto propozime konsiderohen më të dobishme dhe më interesante!
- Askush nuk duhet të bëjë komente apo të gjykojë rreth ideve të prezantuara dhe të shkruara.
- Motivoni secilin fëmijë në këtë proces.
- Jepni dhe idetë tuaja personale, nëse është e domosdoshme të inkurajohet grupi.
- Nëse një propozim është i paqartë, kërkon sqarime.

SHKRIMI NË MUR

Kjo është një formë e rrahjes së mendimeve. Fëmijët i shkruajnë idetë e tyre në copa të vogla letre (për shembull “etiketa ngjitëse”) dhe i ngjitin ato në një mur. Përparësitë e kësaj metode qëndrojnë në atë se nxënësit mund të ulen dhe të mendojnë në heshtje më vete, para se ata të ndikohen nga idetë e të tjerëve, kurse copat e letrës mund të ripozicionohen për t’i ndihmuar grumbullimit të ideve.

LOJA ME ROLE

Loja me role është një dramë e shkurtër që luhet nga fëmijët. Edhe pse fëmijët fusin përvojat e tyre të jetës personale për të portretuar situatën, ajo është kryesisht e improvizuar. Lojërat me role mund të përmirësojnë të kuptuarin e situatës dhe të nxitin mirëkuptimin ndaj atyre që janë të përfshirë në të.

- Lojërat me role ndryshojnë nga simulimet, sepse edhe pse këto të fundit mund të përbëhen gjithashtu nga drama të shkurtra, ato janë zakonisht të parashkruara dhe nuk përfshijnë të njëjtën shkallë improvizimi.
- Vlera e lojërave me role qëndron në atë se ato imitojnë jetën reale. Ato mund të shtrojnë pyetje për të cilat nuk ka përgjigje të thjeshtë, për shembull për sjelljen e drejtë apo të gabuar të një personazhi. Për ti bërë nxënësit që të kuptojnë më mirë e saktë, mund ti kërkohet nxënësve që të ndërrojnë rolet.

Lojërat me role duhet të përdoren me ndjeshmëri.

Së pari, është e rëndësishme që fëmijët të kenë kohë në fund për të dalë nga roli. Së dyti, secili duhet të respektojë ndjenjat e individit dhe strukturën sociale të grupit. Për shembull, një lojë me role rreth njerëzve me të meta duhet të ketë parasysh faktin që disa nxënës ndoshta vetë vuajnë nga të metat (ndoshta jo të dukshme) ose mund të kenë të afërm apo shokë të ngushtë që janë me të meta. Ata nuk duhet të ndihen të lënduar, të detyrohen të ekspozohen apo të ndihen të përçmuar. Nëse kjo gjë ndodh, merreni seriozisht këtë gjë (kërkoni falje, ritrajtoni çështjen si një shembull etj.). Po ashtu, kini parasysh edhe krijimin e stereotipeve. Lojërat me role venë në pah atë se çfarë pjesëmarrësit mendojnë për njerëzit e tjerë përmes “aftësisë” së tyre për t’i luajtur apo imituar ata. Kjo është edhe ajo që i bën këto veprimtari shumë zbavitëse! Mund të jetë e dobishme që të trajtohet çështja duke pyetur në fund “a mendoni se njerëzit rolet e të cilëve keni luajtur janë me të vërtetë të tillë?” Është gjithmonë edukuese t’i bëni fëmijët të ndërgjegjshëm për nevojën e shqyrtimit të vazhdueshëm e kritik të informacionit. Për më tej, mund t’i pyesni pjesëmarrësit se nga i morën informacionet në bazë të së cilave ata zhvilluan personazhin.

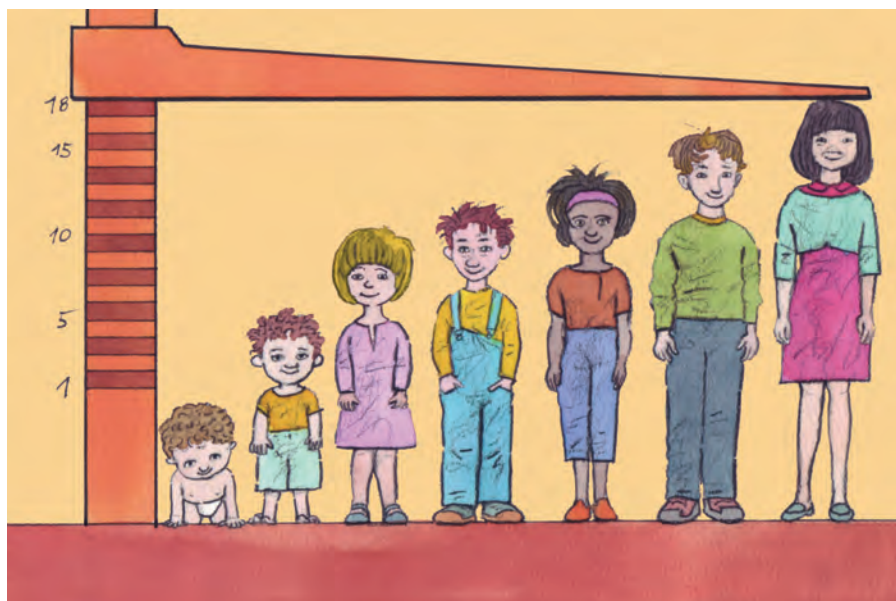
SIMULIMET

Simulimet mund të mendohen si lojëra të zgjatura të roleve që synojnë përfshirjen e të gjithë fëmijëve. Ato u mundësojnë njerëzve që të kalojnë nëpër situata sfiduese, por në një atmosferë të sigurtë. Simulimet shpesh kërkojnë një shkallë të përfshirjes emocionale, e cila i bën ato mjete shumë të fuqishme. Nxënësit mësojnë jo vetëm me kokën dhe duart e tyre, por dhe me zemrat e tyre.

Marrja në pyetje është e rëndësishme pas një simulimi. Lojtarët duhet të diskutojnë për ndjenjat e tyre, pse ata zgjodhën t'i bëjnë veprimet që i bënë, ndonjë padrejtësi që ata vërejtën dhe se sa e pranueshme ishte sipas tyre ajo zgjidhje që u arrit. Ata duhet të ndihmohen që të mendojnë dhe të japin ide ndërmjet asaj që kanë kaluar dhe situatave aktuale në botë.

Mund të zbuloni më shumë për teknikat e punës në grupe në publikimin COMPASS (BUSULL) të Këshillit të Evropës, i cili gjendet në pjesën e dytë të broshurës nën titullin “BURIME PLOTËSUESE PËR EDUKIMIN PËR TË DREJTAT E FËMIJËVE DHE TË NJERIUT”.

Konventa e Kombeve të Bashkuara mbi të Drejtat e Fëmijës thotë se: Fëmijë është çdo krijesë njerëzore nën moshën e pjekurisë. Ne, fëmijët, kemi të drejtë t'i njohim të drejtat tona. Të gjitha shtetet janë të detyruara t'i respektojnë të drejtat e fëmijës dhe t'i mbrojnë interesat tona afatgjata.

Informacione plotësuese: (Neni 1 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Mësuesi u paraqet fëmijëve Konventën mbi të Drejtat e Fëmijës, e aprovuar nga Asambleja e Përgjithshme e KB-së. Mësuesi mund të theksojë interesin afatgjatë, i cili qëndron në ndërtimin e përkushtimeve të fuqishme të shteteve për të drejtat e fëmijëve.

Veprimtari të mundshme: Diskutoni dhe mundësisht përpiloni një “poster të të drejtave”

- Çfarë do të thotë të jesh njeri?
- Pse kemi rregulla dhe ligje?
- Pse fëmijët kanë një dokument të posaçëm që garanton të drejtat e tyre?
- Cilat të drejta janë të garantuara me Konventën mbi të Drejtat e Fëmijës? (fëmijët në grup i numërojnë të drejtat që ata dinë; pas raporteve nga grupet, mund të bëhet një poster i përbashkët mbi të drejtat e fëmijës)
- Ku jemi njohur me këto të drejta?
- Si dhe ku mund të marrin më shumë informacione mbi të drejtat tona?
- Cilat janë interesat tona afatgjata? (fëmijët numërojnë interesat e tyre; ata i krahasojnë ato gjatë punës në grup)

Ne, fëmijët, kemi të drejtën e jetës, mbijetesës dhe zhvillimit. Kemi të drejtën e ushqimit të mjaftueshëm dhe ujit të pijshëm të pastër.

Informacione plotësuese: (Nenet 6 dhe 27 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)
Kjo e drejtë është e një rëndësie të posaçme dhe trajtohet nga Asambleja e Përgjithshme e KB-së me një vëmendje të posaçme. Mësuesi mund të theksojë përgjegjësinë e zyrtarëve dhe të autoriteteve publike në garantimin e këtyre të drejtave.

Veprimtari të mundshme: Shkrimi në mur dhe diskutimi

- Çfarë nevojitet për zhvillimin e një fëmije (siguri, ushqim, ujë, arsimim)?
- Çfarë nënkuptohet me ushqim të mjaftueshëm dhe ujë të pijshëm të pastër?
- Pse është kjo e drejtë aq e rëndësishme?
- A dini raste ku kjo e drejtë nuk u garantohet fëmijëve (ku)?
- Kush duhet t'u ndihmojë atyre dhe në ç'mënyrë mund t'i ndihmojmë?

Me të lindur, ne kemi të drejtë të na vendoset një emër dhe të fitojmë shtetësinë përkatëse, pa marrë parasysh vendqëndrimin tonë.

Informacione plotësuese: (Nenet 7 dhe 8 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)
Mësuesi mund të diskutojë për rëndësinë e emrave si pjesë e identitetit të dikujt. Pas diskutimit për emrat vendas, ndoshta mund të diskutohet për emra dhe shtetësi ndërkombëtare.

Veprimtari të mundshme: Diskutoni para një atlas të botës:
Mësuesi paraqetë shtetet e botës dhe tregon se janë gjdokundë fëmijët, që mësojnë për të drejtat e tyre (të gjithë kanë të drejtën e emrit dhe të shtetësisë) dhe duke prezantuar disa raste.

- Cili është kuptimi i emrit tënd?
- A njeh fëmijë që nuk kanë emër apo shtetësi;
- A ke dëgjuar për fëmijë që nuk kanë çertifikatë të lindjes; pse është kjo me pasoja negative?

Ne, fëmijët, kemi të drejtë të jetojmë me prindërit e familjet tona apo me ata, të cilët përkujdesen për ne më së miri.

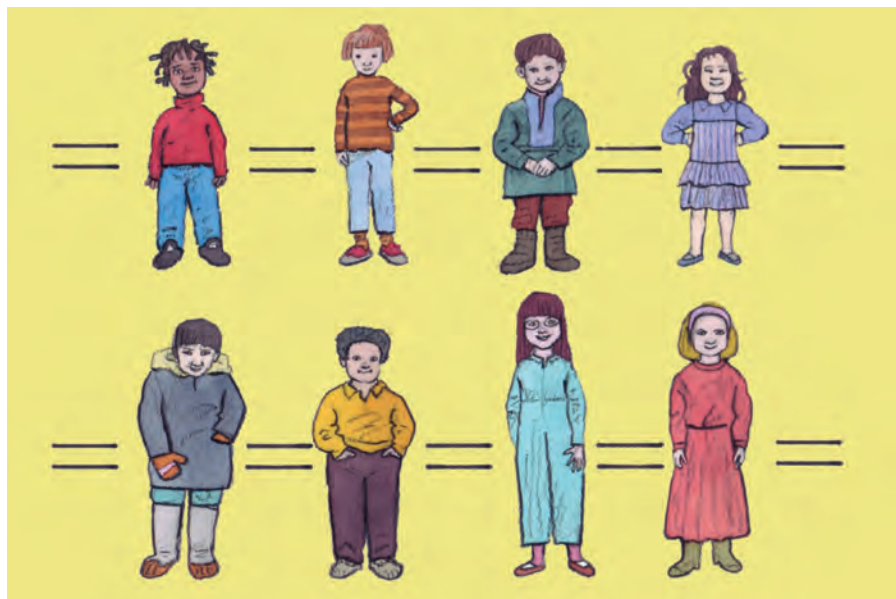

Informacione plotësuese: (Nenet 5, 9 dhe 18 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)
Këtu, parimi i interesit më të mirë të fëmijës mund të veçohet; kjo e drejtë jepet e detajuar tek Neni 4 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës. Për të realizuar sigurinë e fëmijës dhe interesin e tij më të mirë, ndonjëherë duhet që fëmija të qëndrojë larg familjes apo kujdestarit të tij/saj.

Veprimtari të mundshme: Grupe të pëshpëritjes dhe diskutime

- Çfarë lloje të familjes njeh ti (madhësi të ndryshme të familjes, numra të ndryshëm të fëmijëve, familje me një prind, familje me disa breza duke jetuar së bashku etj.)?
- Çfarë do të thotë që prindërit/kujdestarët të përkujdesen për ne më së miri?
- Në ç'mënyrë?
- Kush kujdeset për ty?

Askush nuk ka të drejtë t'i diskriminojë fëmijët duke u bazuar tek prejardhja e tyre gjinore, racore, gjuhësore, fetare, kombëtare ose etnike.

Informacione plotësuese: (Neni 2 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Instrumentet ndërkombëtare ligjore, përfshirë edhe Konventën mbi të Drejtat e Fëmijës, bazohen në parimet e mosdiskriminimit. Sipas kësaj Konvente, të gjithë fëmijët kanë të drejtë t'i gëzojnë të gjitha të drejtat dhe liritë.

Veprimtari të mundshme: Diskutim, mund të shfrytëzohen informacione nga media

- Mësuesi stimulon fëmijët të mendojnë dhe të shprehën me zë për veçoritë në botë; cilat raca, gjuhë, fe, kombe dhe grupe etnike ata i njohim?
- Diskutimi duhet të orientohej drejt marrjes parasysh të barazisë dhe respektit për veçoritë e secilit dhe për faktin se në çdo vend, dikush është i huaj.
- Ku qëndrojnë dallimet mes nesh (p. sh. në klasë)?
- Në ç'kuptim jemi të ngjashëm me njëri-tjetrin?

Ne, fëmijët, kemi të drejtën e arsimimit dhe të arsimit fillor falas.

Informacione plotësuese: (Nenet 28 dhe 29 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)
Garantimi i kësaj të drejte bazohet në parimin e mundësive të barabarta.

Veprimtari të mundshme: *Punë në grupe të vogla, diskutime*

- *Pse është arsimi i rëndësishëm?*
- *A shkojnë të gjithë fëmijët e moshës tënde në shkollë?*
- *A ka ndonjë që nuk shkon në shkollë dhe pse (këtu, diku tjetër, jashtë)?*
- *Si do t'ua siguroje ti të gjithë fëmijëve në botë mundësinë për të pasur arsimim fillor?*
- *Pse është kjo e rëndësishme?*

Na dëgjoni neve, fëmijëve, sepse ne kemi të drejtën e shprehjes së mendimit tonë.

Informacione plotësuese: (Nenet 12, 13, 14, 15 dhe 17 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Përveç të drejtës së shprehjes, fëmijëve u garantohen të gjitha të drejtat dhe liritë themelore civile, siç janë liria e shoqërimit, e mendimit, e ndërgjegjes, e fesë dhe e marrjes së informacionit.

Veprimtari të mundshme: Diskutim mbi një çështje të zgjedhur (filma, video, spote dhe lojëra të radios mund të përdoren)

- Të gjithë dëgjojnë mendimin e tij/saj për një çështje të zgjedhur; secili dëgjon njëri-tjerin.
- Diskutoni: Pse është e rëndësishme të shprehësh idetë vetjake dhe t'i dëgjosh të tjerët?
- Si mund t'i bësh të rriturit t'i dëgjojnë mendimet tua?
- Pse janë të drejtat civile aq të rëndësishme?

Ne, fëmijët, kemi të drejtën e shërbimeve të kujdesit shëndetësor.

Informacione plotësuese: (Neni 24 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Veprimtari të mundshme: Loja me role, Punë me tabelën e zezë në klasë, diskutime.

- Çdo fëmijë identifikon një sëmundje për të cilën nevojitet për kujdesje mjekësore (ata mund të luajnë rolin e pacientëve dhe të mjekëve); mësuesi bën një listë të sëmundjeve të propozuara në dërrasë.
- Diskutoni: A respektohet kjo e drejtë në për kujdesjen shëndetësore për fëmijë?
- Nëse jo, kush duhet t'u garantojë fëmijëve këtë të drejtë?

Fëmijët me nevoja të veçanta kanë të drejtën e përkujdesjes së posaçme.

Informacione plotësuese: (Neni 23 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Mësuesit u shpjegojnë fëmijëve se fëmijët me nevoja të veçanta kanë nevojë për përkujdesje të posaçme dhe se fëmijët nganjëherë janë të tillë për shkak se ashtu kanë lindur dhe/ose janë të tillë se u kanë ndodhur gjëra të ndryshme në jetë.

Veprimtari të mundshme: diskutime

- Cilët janë fëmijët me nevoja të veçanta (bëni një listë të të metave si dhe “të metat e fshehura” si hendikapë fizikë, mendorë, psikologjikë, socialë)
- Si mundet që këtyre fëmijëve t’u jepet përkujdesja e posaçme që atyre u duhet?
- Si mund të ndihmohen ata në zhvillimin e një jete normale sociale dhe të marrin pjesë në një klasë të rregullt normale?

Nëse ne, fëmijët, jemi refugjatë dhe të huaj në vende të treta, ne kemi të drejtën e përkujdesjes së duhur dhe të mbrojtjes.

Informacione plotësuese: (Nenet 20 dhe 22 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Veprimtari të mundshme: Diskutime në bazë të zhvillimeve aktuale dhe lajmeve nga media

- Cilët janë refugjatë, azilkërkues dhe të huaj?
- A njeh ndonjë? Nga janë ata?
- Për çfarë kanë nevojë ata më së shumti; kush mund t'i ndihmojë ata dhe si?
- Si mund t'i ndihmojmë ne ata (nëse një nga ata vjen tek ne dhe është në gjirin tonë)?

Ne, fëmijët, kemi të drejtë për të pushuar, për të luajtur si dhe të përfshihemi në veprimtari argëtuese.

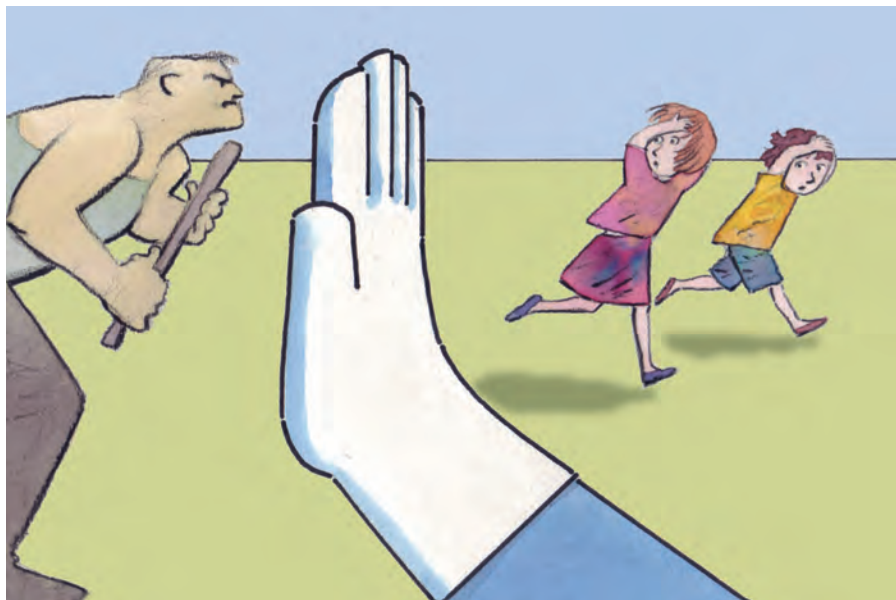

Informacione plotësuese: (Neni 31 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Veprimtari të mundshme: Vizatime dhe diskutime; paraqitja e vizatimeve (p. sh. në klasë, në shkollë)

- Fëmijët vizatojnë atë që u pëlqen të bëjnë në kohën e tyre të lirë.
- Secili tregon dhe përshkruan vizatimin e vet.
- Mësuesi bën një listë të veprimtarive më të parapëlqyera në dërrasë.
- Mësuesi udhëheq diskutimin rreth asaj se çfarë është koha e lirë dhe pse ajo është e rëndësishme.

Ne, fëmijët, kemi të drejtën e mbrojtjes nga të gjitha format e dhunës dhe të keqtrajtimit.

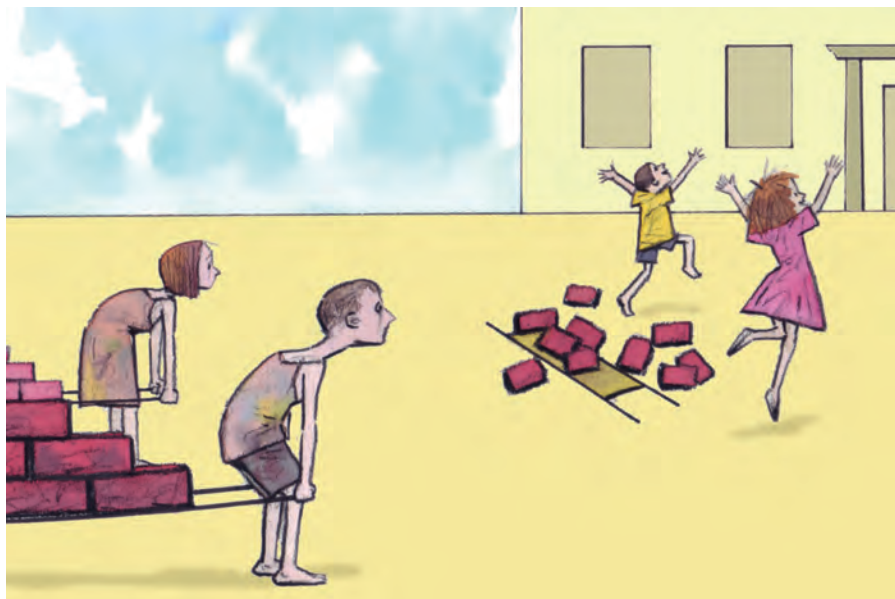

Informacione plotësuese: (Nenet 33, 34, 35, 36, 37 dhe 38 të Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Veprimtari të mundshme: diskutime dhe shkrime në mur

- Çfarë lloji të dhunës njihni ose keni dëgjuar (fizike dhe psikologjike)?
- Cilët janë personat e dhunshëm, cilat janë viktimat?
- Kush duhet të mbrojë fëmijët nga dhuna?

Ne, fëmijët, nuk duhet të përdoremi si krah pune, aq më tepër kur kjo gjë çënon shkollimin tonë.

Informacione plotësuese: (Neni 32 i Konventës mbi të Drejtat e Fëmijës)

Mësuesit duhet të sigurohen që fëmijët të kuptojnë dallimin ndërmjet kryerjes së punëve të zakonshme të shtëpisë në lidhje me përgjegjësinë e tyre si anëtarë të familjes kundrejt të qenit i punësuar në punëra të dëmshme për ta.

Veprimtari: Diskutime

- A ndihmoni ju, fëmijët, në shtëpi dhe ç’lloj të punëve bëni?
- A njihni fëmijë që nuk shkojnë në shkollë sepse janë të detyruar të punojnë?
- Nga çfarë privohen këta fëmijë?

KONVENTA MBI TË DREJTAT E FËMIJËS

*E hartuar dhe e hapur për nënshkrim, ratifikim dhe hyrje në fuqi me rezolutën 44/25 të 20 nëntorit 1989 të Asamblesë së Përgjithshme
Hyrja në fuqi më 2 shtator 1990, sipas nenit 49*

Preambula

Shtetet Palë në këtë Konventë,

Duke pasur parasysh se, në përputhje me parimet e shpallura në Kartën e Kombeve të Bashkuara, njohja e dinjitetit të lindur dhe e të drejtave të barabarta e të patjetërsueshme të të gjithë anëtarëve të familjes njerëzore është baza e lirisë, drejtësisë dhe e paqes në botë,

Duke mbajtur parasysh faktin se popujt e Kombeve të Bashkuara kanë ripohuar në Kartë besimin e tyre në të drejtat themelore të njeriut dhe në dinjitetin dhe vlerën e njeriut dhe kanë vendosur të nxisin përparimin shoqëror e të krijojnë kushte më të mira jetese, në një liri më të madhe,

Duke pranuar se Kombet e Bashkuara, në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut dhe në Paktet ndërkombëtare mbi të Drejtat e Njeriut, kanë shpallur dhe kanë pranuar që çdonjëri mund të përfitojë nga të gjitha të drejtat dhe të gjitha liritë e parashtruara në to, pa asnjë dallim race, ngjyre, gjinie, gjuhe, feje, opinionit politik ose çdo lloj opinionit tjetër, origjine kombëtare ose shoqërore, pasurie, prejardhjeje ose çdo lloj gjendjeje tjetër,

Duke kujtuar se në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, Kombet e Bashkuara kanë shpallur që mosha e fëmijërisë ka të drejtë për një përkujdesje dhe përkrahje të veçantë, Të bindur se familja, si njësi bazë e shoqërisë dhe mjedis natyror për rritjen dhe mirëqenien e të gjithë anëtarëve të saj dhe veçanërisht të fëmijëve, duhet të ketë mbrojtjen dhe përkrahjen e nevojshme që të mund të marrë përsipër plotësisht rolin e saj në bashkësi,

Duke pranuar se fëmija, për zhvillimin e plotë dhe të harmonishëm të personalitetit të tij, duhet të rritet në mjedis familjar, në një atmosferë lumturie, dashurie dhe mirëkuptimi,

Duke pasur parasysh se fëmija duhet të përgatitet plotësisht për të bërë një jetë individuale në shoqëri dhe të edukohet në frymën e idealeve të shpallura në Kartën e Kombeve të Bashkuara dhe sidomos në frymën e paqes, të

dinjitetit, tolerancës, lirisë, barazisë dhe solidaritetit,

Duke mbajtur parasysh se domosdoshmëria për t'i dhënë një mbrojtje të posaçme fëmijës është pohuar në Deklaratën e Gjenevës mbi të Drejtat e Fëmijës të vitit 1924 dhe në Deklaratën mbi të Drejtat e Fëmijës të miratuar nga Kombet e Bashkuara më 20 nëntor 1959 dhe që është njohur në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, në Paktin Ndërkombëtar mbi të Drejtat Civile dhe Politike (në veçanti në nenet 23 dhe 24), në Paktin Ndërkombëtar mbi të Drejtat Ekonomike, Shoqërore dhe Kulturore (në veçanti në nenin 10) dhe në statutet e instrumentet përkatëse të agjencive të specializuara dhe të organizatave ndërkombëtare, që merren me mirëqenien e fëmijës,

Duke mbajtur parasysh se, ashtu siç është thënë në Deklaratën e të Drejtave të Fëmijës "fëmija, për shkak të papjekurisë së tij fizike dhe intelektuale ka nevojë për një mbrojtje dhe kujdes të posaçëm, përfshirë mbrojtjen juridike të përshtatshme, si para ashtu dhe pas lindjes",

Duke kujtuar dispozitat e Deklaratës mbi Parimet Shoqërore dhe Juridike lidhur me Mbrojtjen dhe Mirëqenien e Fëmijëve, veçanërisht ato që kanë të bëjnë me vendosjen e fëmijës në një familje ushqyese dhe birësimin e fëmijës brenda dhe jashtë vendit; me rregullat minimale standard të Kombeve të Bashkuara mbi administrimin e drejtësisë për të miturit (Rregullat e Pekinit) dhe të Deklaratës mbi Mbrojtjen e Grave dhe Fëmijëve në Periudha të Gjendjes së Jashtëzakonshme dhe Konflikti të Armatosur,

Duke pranuar se në të gjitha vendet e botës ka fëmijë që jetojnë në kushte jashtëzakonisht të vështira dhe se është e nevojshme që këtyre fëmijëve t'u kushtohet një vëmendje e veçantë,

Duke mbajtur parasysh si duhet rëndësinë e traditave dhe të vlerave kulturore të çdo populli në mbrojtjen dhe zhvillimin e harmonishëm të fëmijës, Duke pranuar rëndësinë e bashkëpunimit ndërkombëtar për përmirësimin e kushteve të jetesës së fëmijëve në të gjitha vendet, dhe veçanërisht në vendet në zhvillim, U morën vesh për sa vijon:

PJESA I

Neni 1

Në këtë Konventë, me fëmijë kuptohet çdo qenie njerëzore nën moshën 18 vjeç, me përjashtim të rasteve kur mosha madhore arrihet më përpara, në përputhje me legjislacionin të cilit ai i nënshtrohet.

Neni 2

1. Shtetet Palë angazhohen të respektojnë të drejtat e përmedura në këtë Konventë dhe t'ia garantojnë ato çdo fëmije, që përfshihet në juridiksionin e tyre, pa asnjë lloj dallimi, pavarësisht nga raca, ngjyra, gjinia, gjuha, feja, opinionin politik ose çdo opinion tjetër, nga origjina kombëtare, etnike ose shoqërore, pasuria, paaftësia, prejardhja familjare apo çdo gjendje tjetër e fëmijës ose prindërve të tij ose përfaqësuesve të tij ligjorë.

2. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e duhura, me qëllim që fëmija të jetë efektivisht i mbrojtur nga të gjitha format e diskriminimit ose ndëshkimit, për shkak të pozitës, veprimtarive, opinioneve të shprehura ose bindjeve të prindërve të tij, të përfaqësuesve të tij ligjorë ose të anëtarëve të familjes së tij.

Neni 3

1. Në të gjitha vendimet që kanë të bëjnë me fëmijën, të marra qoftë nga institucione publike ose private të përkrahjes shoqërore, nga gjykatat, autoritetet administrative apo organet legjislative, interesi më i lartë i fëmijës duhet të jetë konsiderata mbizotëruese.

2. Shtetet Palë angazhohen që t'i sigurojnë fëmijës mbrojtjen dhe kujdesin e nevojshëm për mirëqenien e tij, duke pasur parasysh të drejtat dhe detyrat e prindërve të tij, të kujdestarëve të tij ligjorë ose të personave të tjerë ligjërisht përgjegjës për të dhe, për këtë qëllim, ata marrin të gjitha masat legjislative dhe administrative përkatëse.

3. Shtetet Palë marrin masa që institucionet, shërbimet dhe qendrat që përgjigjen për kujdesin dhe mbrojtjen e fëmijëve të veprojnë në përputhje me normat e caktuara nga autoritetet kompetente, veçanërisht në fushën e sigurisë, të shëndetit, të numrit dhe aftësive të personelit të tyre si dhe të kontrollit të duhur.

Neni 4

Shtetet Palë angazhohen të marrin të gjitha masat legjislative, administrative e të tjera të nevojshme, për të vënë në jetë të drejtat e njohura në këtë Konventë. Lidhur me të drejtat ekonomike, shoqërore e kulturore, Shtetet Palë marrin të gjitha masat e mundshme, në bazë të burimeve që disponojnë dhe, kur është nevoja, në kuadrin e bashkëpunimit ndërkombëtar.

Neni 5

Shtetet Palë respektojnë përgjegjësitë, të drejtat dhe detyrat që kanë prindërit ose, sipas rastit, anëtarët e familjes së zgjeruar ose të bashkësisë, siç

parashikohet nga zakoni i vendit, kujdestarët ose persona të tjerë ligjërisht përgjegjës për fëmijën, për t'i dhënë këtij, në përputhje me zhvillimin e aftësive të tij, drejtimin dhe udhëheqjen e duhur për ushtrimin e të drejtave që i njeh atij kjo Konventë.

Neni 6

1. Shtetet Palë njohin se çdo fëmijë ka të drejtën e pamohueshme për të jetuar.
2. Shtete Palë, marrin të gjitha masat e mundshme për të siguruar mbijetesën dhe zhvillimin e fëmijës.

Neni 7

1. Fëmija regjistrohet menjëherë sapo lind dhe qysh atëherë ka të drejtën të ketë një emër, të drejtën për të fituar një shtetësi dhe, brenda mundësive, të drejtën për të njohur prindërit e tij dhe për të pasur kujdesin e tyre.
2. Shtetet Palë sigurojnë zbatimin e këtyre të drejtave, në përputhje me legjislacionin e tyre kombëtar dhe me detyrimet që rrjedhin nga instrumentet përkatëse ndërkombëtare në këtë fushë, sidomos në rastet kur, në mungesë të tyre, fëmija do të mbetej pa shtetësi.

Neni 8

1. Shtetet Palë marrin përsipër të respektojnë të drejtën e fëmijës për të ruajtur identitetin e tij, përfshirë këtu shtetësinë, mbiemrin dhe lidhjet familjare, sipas ligjit, pa ndërhyrje të paligjshme.
2. Në qoftë se një fëmije i mohohen në mënyrë të paligjshme disa ose të gjithë elementet e identitetit të tij, Shtetet Palë i japin atij ndihmën dhe mbrojtjen e duhur, me qëllim që identiteti i tij të rivendoset shpejt.

Neni 9

1. Shtetet Palë garantojnë që fëmija të mos ndahet nga prindërit kundër dëshirës së tyre, përveç rastit kur autoritetet kompetente, në bazë të rishikimit gjyqësor, vendosin që, në përputhje me ligjin dhe procedurat përkatëse kjo ndarje është e domosdoshme, në interesin më të lartë të fëmijës. Ky vendim mund të jetë i nevojshëm në raste të veçanta, si ai kur prindërit keqtrajtojnë ose nuk kujdesen për fëmijën, ose kur ata jetojnë të ndarë dhe kur duhet vendosur se ku duhet të banojë fëmija.
2. Në të gjitha rastet e parashikuara në paragrafin 1 të këtij neni, të gjitha palët e interesuara duhet të kenë mundësinë të marrin pjesë në diskutim dhe të bëjnë të njohura mendimet e tyre.

3. Shtetet Palë respektojnë të drejtën e fëmijës së ndarë nga njëri ose nga të dy prindërit, që të mbajë rregullisht marrëdhënie vetjake dhe takime të drejtpërdrejta me të dy prindërit e tij, me përjashtim të rasteve kur kjo nuk është në interesin më të lartë të fëmijës.

4. Kur ndarja është rrjedhojë e çdo mase të marrë nga një Shtet Palë, si ndalimi, burgimi, internimi, dëbimi ose vdekja, (përfshirë këtu vdekjen për çfarëdo shkak, kur personi është i ndaluar nga shteti) e njërit ose të dy prindërve, ose të fëmijës, ky Shtet Palë, sipas kërkesës, u jep prindërve, fëmijës ose, kur është rasti, një anëtar tjetër të familjes, të dhëna të hollësishme mbi vendin ku ndodhen anëtarët ose anëtarët e familjes, me përjashtim të rasteve kur dhënia e këtyre të dhënave dëmton mirëqenien e fëmijës. Shtetet Palë sigurojnë gjithashtu, që paraqitja e një kërkesë të tillë të mos sjellë në vetvete pasoja të dëmshme për personin ose personat e interesuar.

Neni 10

1. Në përputhje me detyrimin e Shteteve Palë sipas paragrafit 1 të nenit 9, kërkesat e bëra nga një fëmijë ose nga prindërit e tij, me qëllim që të hyjnë në një Shtet Palë ose të largohen prej tij, për arsye ribashkimi të familjes, trajtohen nga Shtetet Palë në një frymë pozitive, me humanizëm dhe me shpejtësi. Shtetet Palë sigurojnë gjithashtu që paraqitja e një kërkesë të tillë të mos sjellë pasoja të dëmshme për autorët e kërkesës dhe anëtarët e familjes së tyre.

2. Një fëmijë, prindërit e të cilit banojnë në shtete të ndryshme, ka të drejtë të mbajë marrëdhënie personale dhe takime të rregullta të drejtpërdrejta me të dy prindërit e tij, me përjashtim të rrethanave të jashtëzakonshme. Për këtë qëllim dhe në përputhje me detyrimin e Shteteve Palë, sipas paragrafit 1 të nenit 9, Shtetet Palë respektojnë të drejtën e fëmijës dhe të prindërve të tij për t'u larguar nga çdo vend, përfshirë këtu edhe të vetin, si dhe të kthehen në vendin e tyre. E drejta për t'u larguar nga çdo vend bëhet objekt kufizimesh vetëm në rastet e përcaktuara me ligj, të cilat janë të nevojshme për të mbrojtur sigurimin kombëtar, rendin publik, shëndetin dhe moralin publik ose të drejtat dhe liritë e të tjerëve dhe që janë në pajtim me të drejtat e njohura në këtë Konventë.

Neni 11

1. Shtetet Palë marrin masa për të luftuar zhvendosjet dhe mosrikthimet e paligjshme të fëmijëve në vend të huaj.

2. Për këtë qëllim, Shtetet Palë nxisin përfundimin e marrëveshjeve dypalëshe ose shumëpalëshe ose aderimin në marrëveshjet ekzistuese.

Neni 12

1. Shtetet Palë i garantojnë fëmijës, i cili është i aftë të ketë pikëpamjet e tij, të drejtën për t'i shprehur lirisht këto pikëpamje, për çdo çështje që ka të bëjë me të, duke i vlerësuar ato në përputhje me moshën dhe shkallën e pjekurisë së tij.

2. Për këtë qëllim, fëmijës i jepet mundësia që të dëgjohet në çdo procedurë gjyqësore ose administrative, që ka të bëjë me të, qoftë drejtpërdrejt, qoftë nëpërmjet një përfaqësuesi ose të një organi të përshtatshëm, në përputhje me rregullat e procedurës së legjislacionit kombëtar

Neni 13

1. Fëmija ka të drejtën e lirisë së shprehjes; kjo e drejtë përfshin lirinë për të kërkuar, për të marrë dhe për të përcjellë informacione dhe ide të çdo lloji, pa marrë parasysh kufijtë, në formë gojore, të shkruar, të shtypur ose artistike, ose me çdo mjet tjetër të zgjedhur nga fëmija.

2. Ushtrimi i kësaj të drejte mund t'i nënshtrohet disa kufizimeve, por vetëm kur përcaktohen me ligj dhe janë të domosdoshme për: (a) Respektimin e të drejtave ose reputacionit të të tjerëve; ose (b) Mbrojtjen e sigurimit kombëtar, të rendit publik, të shëndetit ose të moralit publik.

Neni 14

1. Shtetet Palë respektojnë të drejtën e fëmijës për lirinë e mendimit, të ndërgjegjes dhe të fesë.

2. Shtetet Palë respektojnë të drejtat dhe detyrimet e prindërve dhe, sipas rastit, të përfaqësuesve ligjorë të fëmijës, për ta drejtuar atë në ushtrimin e të drejtës së tij, në përputhje me zhvillimin e aftësive të tij.

3. Liria për të manifestuar fenë ose bindjet e tij mund t'u nënshtrohet vetëm kufizimeve të përcaktuara me ligj dhe që janë të domosdoshme për të mbrojtur sigurinë publike, rendin publik, shëndetin dhe moralin publik, ose liritë dhe të drejtat themelore të të tjerëve.

Neni 15

1. Shtetet Palë njohin të drejtat e fëmijës për lirinë e organizimit dhe lirinë e grumbullimit paqësor.

2. Asnjë kufizim nuk mund të ketë në ushtrimin e këtyre të drejtave, përveç atyre të përcaktuara me ligj dhe që janë të nevojshme në një shoqëri demokratike, në interes të sigurimit kombëtar, të sigurisë publike ose të rendit publik, ose për të mbrojtur shëndetin ose moralin publik, ose të drejtat dhe liritë e të tjerëve.

Neni 16

1. Asnjë fëmijë nuk u nënshtrohet ndërhyrjeve arbitrare ose të paligjshme në jetën e tij private, në familje, në shtëpi ose në korrespondencën e tij, as çënimeve të kundërligjshme të nderit dhe reputacionit të tij.
2. Fëmija ka të drejtën e mbrojtjes me ligj kundër ndërhyrjeve ose çënimeve të tilla.

Neni 17

Shtetet Palë njohin funksionin e rëndësishëm që përmbushin mjetet e komunikimit masiv dhe garantojnë që fëmija të marrë informacione dhe materiale që vijnë nga burime të ndryshme kombëtare dhe ndërkombëtare, sidomos ato që synojnë të rrisin mirëqenien e tij shoqërore, shpirtërore e morale, si dhe shëndetin e tij fizik dhe mendor. Për këtë qëllim Shtetet Palë:

- (a) Inkurajojnë mjetet e komunikimit masiv për të përhapur një informacion dhe materiale me dobi shoqërore dhe kulturore për fëmijën dhe në përputhje me frymën e nenit 29;

- (b) Inkurajojnë bashkëpunimin ndërkombëtar në prodhimin, shkëmbimin dhe shpërndarjen e të tilla informacioneve dhe materialeve nga burime të ndryshme kulturore, kombëtare e ndërkombëtare;

- (c) Inkurajojnë prodhimin dhe përhapjen e librave për fëmijë;

- (d) Inkurajojnë mjetet e komunikimit masiv, mbajnë parasysh, në mënyrë të veçantë nevojat gjuhësore, të fëmijës që i përket një grupi etnik ose është autokton;

- (e) Nxisin përpunimin e orientimeve të nevojshme për mbrojtjen e fëmijës nga informacioni dhe materialet që dëmtojnë mirëqenien e tij, duke pasur parasysh dispozitat e neneve 13 dhe 18.

Neni 18

1. Shtetet Palë përpiqen me të gjitha mundësitë, për të siguruar njohjen e parimit, sipas të cilit të dy prindërit kanë përgjegjësi të përbashkët për edukimin dhe zhvillimin e fëmijës.

Përgjegjësinë kryesore për edukimin dhe zhvillimin e fëmijës e kanë prindërit, ose sipas rastit, përfaqësuesit e tij ligjorë. Ata duhet të udhëhiqen, në radhë të parë, nga interesi më i lartë i fëmijës.

2. Për të garantuar dhe zhvilluar të drejtat e përmendura në këtë Konventë, Shtetet Palë u japin ndihmën e duhur prindërve dhe përfaqësuesve ligjorë të fëmijës, në ushtrimin e përgjegjësisë që u bie atyre për rritjen e fëmijës dhe sigurojnë ngritjen e institucioneve, qendrave ose shërbimeve të kujdesit për fëmijët.

3. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e nevojshme për t'u siguruar fëmijëve, prindërit e të cilëve janë në marrëdhënie pune, të drejtën të përfitojnë nga shërbimet dhe lehtësitë e kujdesit për fëmijët, për të cilat janë ngritur.

Neni 19

1. Shtetet Palë marrin të gjitha masat legislative, administrative, shoqërore dhe edukative për mbrojtjen e fëmijës nga çdo formë e dhunës fizike ose mendore, fyerja ose keqtrajtimi, braktisja apo mospërfillja, nëpërkëmbja ose shfrytëzimi, përfshirë abuzimin seksual, për sa kohë që ai është nën ruajtjen e prindërve të tij ose të njërit prej tyre, të përfaqësuesit ose përfaqësuesve të tij ligjorë ose të çdo personi tjetër të cilit i është besuar.

2. Këto masa mbrojtjeje përfshijnë, kur është e përshtatshme, procedura të efektshme për hartimin e programeve shoqërore për përkrahjen e nevojshme të fëmijës dhe atyre që kujdesen për të, si dhe për forma të tjera parandalimi dhe identifikimi, raportimi, referimi, hetimi, trajtimi dhe ndjekjeje të rasteve të keqtrajtimit të fëmijës, të përshkruara më lart, duke përfshirë, nëse duhet, procedurat e ndërhyrjes gjyqësore.

Neni 20

1. Një fëmijë, të cilit i mohohet në mënyrë të përkohshme ose të përhershme mjedisi i tij familjar, ose kur nuk është në interesin e tij më të lartë të qëndrojë në këtë mjedis, ka të drejtë për një mbrojtje dhe një ndihmë të posaçme nga shteti.

2. Shtetet Palë sigurojnë për këtë fëmijë një përkujdesje alternative, në përputhje me legjislacionin e tyre të brendshëm.

3. Kjo përkujdesje alternative mund të ketë, inter alia, formën e vendosjes në një familje, të "Kafalasë" sipas të drejtës islamike, të birësimit ose, në rast nevojë, të vendosjes në një qendër të përshtatshme të kujdesit për fëmijët. Në gjetjen e këtyre zgjidhjeve, duhet të mbahen mirë parasysh dëshira për vazhdimësinë në edukimin e fëmijës, si dhe origjina e tij etnike, fetare, kulturore dhe gjuhësore.

Neni 21

Shtetet Palë, të cilët pranojnë dhe/ose lejojnë sistemin e birësimit, garantojnë që konsiderata mbizotëruese të jetë interesi më i lartë i fëmijës dhe:

(a) Sigurojnë që birësimi i fëmijës të autorizohet vetëm nga autoritetet kompetente, të cilët përcaktojnë, në përputhje me ligjin dhe procedurat e zbatueshme dhe mbi bazën e të gjitha të dhënave përkatëse dhe të besueshme, që birësimi të lejohet duke mbajtur parasysh gjendjen e fëmijës në raport me prindërit, të afërmit dhe përfaqësuesit e tij ligjorë dhe, kur është e nevojshme, personat e interesuar të kenë dhënë pëlqimin e tyre të ndërgjegjshëm për

birësimin, mbi bazën e këshillimit të nevojshëm;

(b) Pranojnë se birësimi në një vend tjetër mund të shihet si një alternativë për të siguruar kujdesin për fëmijën, në qoftë se fëmija nuk mund të vendoset në një familje ushqyese ose birësuese, ose të ketë një mënyrë tjetër të përshtatshme përkujdesjeje në vendin e tij të origjinës;

(c) Sigurojnë që, në rast birësimi në një vend tjetër, fëmija të gëzojë mbrojtjen dhe normat e barazvlershme me ato që ekzistojnë në rastin e birësimit në vendin e tij;

(d) Marrin të gjitha masat e duhura për të siguruar që, në rast birësimi në një vend tjetër, vendosja e fëmijës të mos kthehet në një përfitim material të pavend për personat e implikuar në të;

(e) Mbështesin, sipas rastit, objektivat e këtij neni, duke përfunduar rregullime ose marrëveshje dypalëshe ose shumëpalëshe dhe përpiqen në këtë kuadër të sigurojnë që vendosja e fëmijës në një vend tjetër të bëhet nga autoritetet ose organet kompetente.

Neni 22

1. Shtetet Palë marrin masat e duhura për të siguruar që një fëmijë, i cili kërkon të marrë statusin e refugjatit ose që konsiderohet si i tillë sipas rregullave dhe procedurave të së drejtës ndërkombëtare ose të brendshme të zbatueshme, qoftë vetëm apo i shoqëruar nga prindërit e tij ose nga çdo person tjetër, të përfitojë nga mbrojtja dhe përkrahja humanitare e duhur, për t'i lejuar atij të gëzojë të drejtat që i njohin kjo Konventë dhe instrumentet e tjera ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut ose me karakter humanitar, në të cilat Shtetet janë Palë.

2. Për këtë qëllim, Shtetet Palë bashkëpunojnë, kur e gjejnë të nevojshme, në çdo përpjekje të Organizatës së Kombeve të Bashkuara dhe të organizatave të tjera ndërqeveritare ose joqeveritare kompetente, që bashkëpunojnë me Organizatën e Kombeve të Bashkuara për të mbrojtur dhe ndihmuar fëmijën dhe për të kërkuar prindërit ose anëtarët e tjerë të familjes të çdo fëmije refugjat, me qëllim që të sigurojnë informacionin e nevojshëm për bashkimin me familjen. Në rastet kur as prindërit, as anëtarët e tjerë të familjes nuk gjenden, fëmijës do t'i jepet e njëjta mbrojtje, si çdo fëmije tjetër që i mungon ngaherë ose përkohësisht mjedisi familjar, cilado qoftë arsyeja, sikundër parashikohet në këtë Konventë.

Neni 23

1. Shtetet Palë pranojnë se fëmija me paaftësi mendore ose fizike duhet të bëjë një jetë normale dhe të përshtatshme, në kushte që garantojnë dinjitetin e tij, që nxisin autonominë dhe lehtësojnë pjesëmarrjen e tij aktive në jetën e bashkësisë.

2. Shtetet Palë njohin të drejtën e fëmijës me paaftësi për kujdes të posaçëm dhe nxisin e sigurojnë, brenda mundësive të të ardhurave të disponueshme, dhënien fëmijës, i cili përmbush kushtet, si dhe atyre që kujdesen për të, të ndihmës që kërkohet dhe që i përshtatet gjendjes së fëmijës dhe gjendjes financiare të prindërve të tij, ose të atyre që kujdesen për të.

3. Duke njohur nevojat e veçanta të fëmijës me paaftësi, ndihma e dhënë sipas paragrafit 2 të këtij neni jepet falas sa herë të jetë e mundur, duke pasur parasysh burimet financiare të prindërve të tij ose të atyre që kujdesen për të dhe kjo synon që fëmijët me paaftësi të kenë mundësi efektivisht të marrin arsim, kualifikim, shërbime shëndetësore, shërbime riaftësimi, përgatitje për punësim dhe veprimtari argëtuese, në mënyrë që fëmija të sigurojë një integritet shoqëror dhe zhvillim vetiak sa më të plotë, përfshirë zhvillimin e tij kulturor dhe shpirtëror.

4. Shtetet Palë, në frymën e bashkëpunimit ndërkombëtar, nxisin shkëmbimin e informacionit të përshtatshëm në fushën e kujdesit shëndetësor parandalues dhe të trajtimit mjekësor, psikologjik dhe funksional të fëmijëve me paaftësi, përfshirë përhapjen dhe mundësinë e marrjes së informacionit lidhur me metodat e riaftësimit, edukimit dhe shërbimeve të formimit profesional, me qëllim që Shtetet Palë të kenë mundësi të përmirësojnë cilësitë dhe aftësitë e tyre dhe të zgjerojnë përvojën e tyre në këto fusha. Në këtë drejtim, duhet të mbahen parasysh në mënyrë të veçantë nevojat e vendeve në zhvillim.

Neni 24

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e fëmijës për të gëzuar një gjendje shëndetësore sa më të mirë dhe për të përfituar nga shërbimet për trajtimin e sëmundjes dhe riaftësimin e shëndetit.

Shtetet Palë përpiqen të sigurojnë që asnjë fëmijë të mos i mohohet e drejta për të pasur këto shërbime të kujdesit shëndetësor.

2. Shtetet Palë ndjekin zbatimin e plotë të kësaj të drejte dhe në veçanti marrin masat e duhura:

(a) Për të ulur vdekshmërinë foshnjore dhe fëmimore;

(b) Për t'u siguruar të gjithë fëmijëve ndihmën e nevojshme mjekësore dhe kujdesin për shëndetin, duke e vënë theksin në zhvillimin e kujdesit shëndetësor parësor;

(c) Për të luftuar sëmundjen dhe kequshqyerjen, edhe në kuadrin e kujdesit shëndetësor parësor, me anë të përdorimit, ndër të tjera, të teknikave lehtësisht të arritshme si dhe të sigurimit të produkteve ushqimore të përshtatshme dhe ujit të pijshëm të pastër, duke pasur parasysh rreziqet e ndotjes së mjedisit natyror;

(d) Për t'u siguruar nënave kujdesin e duhur shëndetësor, para dhe pas lindjes;

(e) Për të mundësuar që gjithë grupet shoqërore dhe në veçanti prindërit dhe fëmijët të marrin informacion, të kenë mundësi edukimi dhe të përkrahen për të përdorur dijet bazë për shëndetin dhe të ushqyerit e fëmijës, përparësitë e ushqyerjes me gji, higjienën dhe shëndoshjen e mjedisit dhe parandalimin e aksidenteve;

(f) Për të zhvilluar kujdesin shëndetësor parandalues, këshillimin e prindërve, edukimin dhe shërbimet në fushën e planifikimit familjar.

3. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e efektshme dhe të nevojshme për të zhdukur praktikat tradicionale të dëmshme për shëndetin e fëmijëve.

4. Shtetet Palë marrin përsipër të nxisin dhe inkurajojnë bashkëpunimin ndërkombëtar, me qëllim që të sigurojnë gradualisht realizimin e plotë të së drejtës së njohur në këtë nen. Për këtë, mbahen parasysh në mënyrë të veçantë nevojat e vendeve në zhvillim.

Neni 25

Shtetet Palë i njohin fëmijës, për të cilin është vendosur nga autoritetet kompetente për të qenë nën kujdesje, mbrojtje ose trajtim fizik ose mendor, të drejtën e një ekzaminimi periodik të këtij trajtimi dhe të çdo rrethane tjetër lidhur me këtë vendosje.

Neni 26

1. Shtetet Palë i njohin çdo fëmije të drejtën për të përfituar përkrahje shoqërore, përfshirë sigurime shoqërore dhe marrin masat e nevojshme për të arritur realizimin e plotë të kësaj të drejte, në përputhje me legjislacionin e tyre kombëtar.

2. Ndihamat, ku është e nevojshme, duhet të jepen duke pasur parasysh të ardhurat dhe kushtet e fëmijës dhe personave përgjegjës për mbajtjen e tij si dhe çdo konsideratë tjetër që lidhet me kërkesën për ndihmë të bërë nga vetë fëmija ose në emër të tij.

Neni 27

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e çdo fëmije për një nivel jetese të mjaftueshëm për zhvillimin e tij fizik, mendor, shpirtëror, moral dhe shoqëror.
2. Përgjegjësinë për të siguruar kushtet e nevojshme të jetesës për zhvillimin e fëmijës, brenda kufijve të mundësive dhe mjeteve të tyre financiare, e kanë në radhë të parë prindi ose prindërit ose personat e tjerë përgjegjës për rritjen e fëmijës.
3. Shtetet Palë marrin masat e duhura, sipas kushteve kombëtare dhe mundësive të tyre, për të ndihmuar prindërit dhe personat e tjerë përgjegjës për fëmijën, që të vënë në jetë këtë të drejtë dhe, në rast nevojë, për të siguruar një përkrahje materiale dhe programe mbështetjeje, sidomos lidhur me ushqimin, veshmbathjen dhe banimin.
4. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e duhura për të siguruar marrjen e pensionit ushqimor të fëmijës nga prindërit e tij ose nga personat e tjerë që kanë përgjegjësi financiare ndaj tij, qoftë brenda ose jashtë vendit. Në veçanti, në rastet kur personi që ka një përgjegjësi financiare ndaj fëmijës jeton në një shtet tjetër nga ai i fëmijës, Shtetet Palë favorizojnë aderimin në marrëveshjet ndërkombëtare ose përfundimin e marrëveshjeve të tilla si dhe miratimin e rregullimeve të tjera të duhura.

Neni 28

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e fëmijës për arsimim dhe, me qëllim që të arrihet kjo e drejtë, hap pas hapi dhe mbi bazën e mundësive të barabarta, në mënyrë të veçantë ata:
  - (a) Bëjnë arsimin fillor të detyrueshëm dhe falas për të gjithë;
  - (b) Inkurajojnë zhvillimin e formave të ndryshme të arsimit të mesëm si të përgjithshëm, dhe profesional, i bëjnë ato të hapura e të mundshme për çdo fëmijë dhe marrin masa të përshtatshme, si vendosja e arsimit falas dhe dhënia e një ndihme financiare në rast nevojë;
  - (c) U sigurojnë të gjithëve arsimin e lartë, sipas aftësive të secilit, me të gjitha mjetet e përshtatshme;
  - (d) Bëjnë të mundshëm dhe të arritshëm për çdo fëmijë informacionin dhe orientimin shkollor e profesional;
  - (e) Marrin masa për të inkurajuar frekuentimin e rregullt të shkollës dhe uljen e përqindjes së braktisjes së shkollës.
2. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e nevojshme për të siguruar që disiplina shkollore të zbatohet në mënyrë të pajtueshme me dinjitetin njerëzor të fëmijës dhe në përputhje me këtë Konventë.
3. Shtetet Palë nxisin dhe inkurajojnë bashkëpunimin ndërkombëtar në fushën e arsimit, për të kontribuar, në mënyrë të veçantë, në zhdukjen e padijes dhe të analfabetizmit kudo në botë dhe për të lehtësuar përvetësimin

e njohurive shkencore e teknike dhe të metodave moderne të mësimdhënies. Për këtë, mbahen parasysh në mënyrë të veçantë nevojat e vendeve në zhvillim.

Neni 29

1. Shtetet Palë u morën vesh që arsimimi i fëmijës të ketë për synim:

(a) Të zhvillojë potencialin e plotë të personalitetit, dhuntive dhe aftësive mendore e fizike të fëmijës;

(b) Të rrisë respektin për të drejtat e liritë themelore të njeriut dhe për parimet e mishëruara në Kartën e Kombeve të Bashkuara;

(c) Të rrisë respektin për prindërit e fëmijës, për identitetin e tij, gjuhën dhe vlerat kulturore, për vlerat kombëtare të vendit ku fëmija jeton, të vendit të origjinës dhe të qytetërimeve të ndryshme nga i veti;

(d) Ta përgatisë fëmijën për një jetë të përgjegjshme në një shoqëri të lirë, në frymë e mirëkuptimit, paqes, tolerimit, barazisë midis sekseve dhe miqësisë midis të gjithë popujve, grupeve etnike, grupeve kombëtare e fetare dhe personave me origjinë autoktone;

(e) T'i zhvillojë fëmijës respektin për mjedisin natyror.

2. Asnjë dispozitë e këtij neni ose e nenit 28 nuk do të interpretohet në mënyrë të atillë që të cënojë lirinë e personave fizikë ose juridikë, për të krijuar e drejtuar qendra arsimore, gjithmonë me kusht që parimet e përmendura në paragrafin 1 të këtij neni të respektohen dhe që arsimi që jepet në këto qendra të jetë në përputhje me normat minimale që përcaktohen nga Shteti.

Neni 30

Në Shtetet ku ekzistojnë pakica etnike, fetare apo gjuhësore, ose persona me origjinë autoktone, një fëmije që i përket një minoriteti ose është autokton, nuk mund t'i mohohet e drejta për të pasur kulturën e vet, të ushtrojë dhe praktikojë fenë e vet, ose të përdorë gjuhën e vet së bashku me anëtarët e tjerë të grupit të tij.

Neni 31

1. Shtetet Palë i njohin fëmijës të drejtën të pushojë dhe argëtohet, të praktikojë lojëra dhe veprimtari çlodhëse, në përshtatje me moshën, si dhe të marrë pjesë lirisht në jetën kulturore dhe artistike.

2. Shtetet Palë respektojnë dhe nxisin të drejtën e fëmijës për pjesëmarrje të plotë në jetën kulturore dhe artistike, inkurajojnë sigurimin e mundësive të përshtatshme dhe të barabarta për kohën e lirë dhe për veprimtari kulturore, artistike, argëtuese dhe çlodhëse.

Neni 32

1. Shtetet Palë njohin të drejtën e fëmijës për t'u mbrojtur nga shfrytëzimi ekonomik dhe nga kryerja e çdo pune që paraqet rreziqe ose që cënon edukimin e tij ose dëmton shëndetin apo zhvillimin e tij fizik, mendor, shpirtëror, moral ose shoqëror.

2. Shtetet Palë marrin masa legislative, administrative, shoqërore dhe edukative, për të siguruar zbatimin e këtij neni. Për këtë qëllim dhe duke pasur parasysh dispozitat përkatëse të instrumenteve të tjera ndërkombëtare, Shtetet Palë në mënyrë të veçantë: (a) Përcaktojnë një moshë minimale ose moshat minimale të pranimit në punë; (b) Parashikojnë një rregullim të përshtatshëm të orarit të punës dhe të kushteve të punës; (c) Japin dënime ose sanksione të tjera të përshtatshme për të siguruar zbatimin efektiv të këtij neni.

Neni 33

Shtetet Palë marrin të gjitha masat e duhura, duke përfshirë ato legislative, administrative, shoqërore dhe edukative, për të mbrojtur fëmijët nga përdorimi i paligjshëm i drogave narkotike dhe lëndëve psikotrope, siç përcaktohen në konventat përkatëse ndërkombëtare dhe për të mos lejuar që fëmijët të përdoren për prodhimin dhe trafikun e paligjshëm të këtyre lëndëve.

Neni 34

Shtetet Palë marrin përsipër të mbrojnë fëmijën nga çdo lloj forme e shfrytëzimit seksual dhe keqtrajtimit seksual. Për këtë qëllim, Shtetet Palë marrin në mënyrë të veçantë të gjitha masat e duhura në planin kombëtar, dypalësh dhe shumëpalësh për të mos lejuar që: (a) Fëmijët të nxiten ose të detyrohen për t'u përfshirë në veprimtari të paligjshme seksuale; (b) Fëmijët të shfrytëzohen për qëllime prostitucioni ose praktika të tjera seksuale të paligjshme; (c) Fëmijët të shfrytëzohen për shfaqje ose materiale pornografike.

Neni 35

Shtetet Palë marrin të gjitha masat e nevojshme në planin kombëtar, dypalësh dhe shumëpalësh, për të mos lejuar rrëmbimin, shitjen, ose trafikun e fëmijëve për çdo qëllim dhe në çfarëdo forme qoftë.

Neni 36

Shtetet Palë mbrojnë fëmijën nga çdo formë tjetër shfrytëzimi, që dëmton në çfarëdo aspekti mirëqenien e tij.

Neni 37

Shtetet Palë sigurojnë që:

(a) Asnjë fëmijë të mos i nënshtrohet torturës, as trajtimeve ose dënimeve mizore, çnjerëzore ose poshtëruese. As dënimi me vdekje, as burgimi i përjetshëm nuk duhet të jepet për shkelje të ligjit; të kryera nga persona nën 18 vjeç;

(b) Asnjë fëmijë të mos i mohohet liria në mënyrë të paligjshme ose arbitrare. Arrestimi, ndalimi ose burgimi i një fëmije duhet të jetë në përputhje me ligjin dhe të përdoret vetëm si një masë e fundit dhe për një kohë sa më të shkurtër.

(c) Çdo fëmijë i privuar nga liria të trajtohet në mënyrë njerëzore dhe me respektin që i takon dinjitetit të njeriut dhe në mënyrë të tillë; që të kihen parasysh nevojat e personave të moshës së tij. Në veçanti, çdo fëmijë i privuar nga liria duhet të veçohet nga të rriturit, me përjashtim të rastit kur mendohet se është në interesin më të lartë të fëmijës që kjo të shmanget dhe ai të ketë të drejtën të mbajë lidhje me familjen me korrespondencë dhe vizita, me përjashtim të rrethanave të jashtëzakonshme;

(d) Çdo fëmijë i privuar nga liria duhet të ketë të drejtën që t'i jepet menjëherë ndihmë juridike ose çdo ndihmë tjetër e përshtatshme, si dhe të drejtën të kundërshtojë vendimin për heqjen e lirisë përpara një gjykate ose një autoriteti tjetër kompetent, të pavarur dhe të paanshëm si dhe për një vendim të shpejtë për çdo rast të tillë.

Neni 38

1. Shtetet Palë marrin përsipër të respektojnë dhe të bëjnë të respektohen rregullat e së drejtës humanitare ndërkombëtare, që janë të zbatueshme për ta në rast konflikti të armatosur dhe që kanë të bëjë me fëmijën.

2. Shtetet Palë marrin të gjitha masat e mundshme për të siguruar që personat, të cilët nuk kanë mbushur moshën pesëmbëdhjetë vjeç, të mos marrin pjesë drejtpërdrejt në veprimet luftarake.

3. Shtetet Palë nuk rekrutojnë në forcat e tyre të armatosura asnjë person që nuk ka mbushur moshën pesëmbëdhjetë vjeç. Kur ata rekrutojnë persona më të rritur se 15 vjeç por më të vegjël se 18 vjeç, Shtetet Palë përpiqen të rekrutojnë më përpara më të mëdhenjtë në moshë.

4. Në përputhje me detyrimin që u takon në bazë të së drejtës humanitare ndërkombëtare, për të mbrojtur popullsinë civile në rast konflikti të armatosur,

Shtetet Palë marrin të gjitha masat e mundshme, për të siguruar mbrojtjen dhe kujdesin për fëmijët e prekur nga konflikti i armatosur.

Neni 39

Shtetet Palë marrin të gjitha masat e duhura për të lehtësuar riaftësimin fizik e psikologjik dhe riintegrimin në shoqëri të çdo fëmije që është viktimë: e çdo forme pakujdesie, shfrytëzimi ose keqtrajtimi, torture ose çdo forme tjetër të një trajtimi ose dënimi mizor, çnjerëzor e poshtërues ose konflikti të armatosur. Ky riaftësim dhe ky riintegrim duhet të bëhen në kushtet e një mjedisi, që ndihmon shëndetin, personalitetin dhe dinjitetin e fëmijës.

Neni 40

1. Shtetet Palë i njohin çdo fëmije të dyshuar, të akuzuar ose për të cilin është thënë se ka kryer shkelje të ligjit penal, të drejtën e një trajtimi të tillë, që zhvillon të fëmija ndjenjën e dinjitetit dhe të vlerës së personit, që përforcon tek ai ndjenjën e respektit të tij për të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të të tjerëve dhe që merr parasysh moshën e fëmijës si dhe dëshirën për të ndihmuar në riintegrimin e tij në shoqëri dhe në mënyrë që ai të luajë një rol konstruktiv në gjirin e saj.

2. Për këtë qëllim dhe duke pasur parasyh dispozitat përkatëse të instrumenteve ndërkombëtare, Shtetet Palë kujdesen në veçanti që:

(a) Asnjë fëmijë të mos jetë i dyshuar, i akuzuar ose i cilësuar për shkelje të ligjit penal për arsye të veprimeve ose mosveprimeve që nuk kanë qenë të ndaluara nga e drejta e brendshme ose ndërkombëtare në momentin kur ato janë kryer;

(b) Çdo fëmijë i dyshuar ose i akuzuar për shkelje të ligjit penal të ketë të paktën garancitë që vijojnë:

(i) Të prezumohet i pafajtshëm derisa të provohet pafajësia ligjërisht;

(ii) Të informohet menjëherë dhe drejtpërdrejt për akuzat e ngritura kundër tij, nëse është e përshtatshme, me anë të prindërve të tij ose të përfaqësuesve ligjorë, dhe të ketë ndihmë juridike ose nga çdo ndihmë tjetër të duhur për përgatitjen dhe paraqitjen e mbrojtjes së tij;

(iii) Çështja e tij të shqyrtohet pa vonesë nga një autoritet ose instancë gjyqësore kompetente, e pavarur dhe e paanshme, sipas një procedure të drejtë ligjore, në praninë e ndihmës juridike ose të një ndihme tjetër të përshtatshme, dhe, kur gjykohet se kjo nuk është në interesin më të lartë të fëmijës, sidomos për arsye të moshës ose gjendjes së tij, në prani të prindërve ose përfaqësuesve të tij ligjorë.

(iv) Të mos detyrohet të dëshmojë ose të pohojë veten fajtor; të pyeten ose të bëjë të pyeten dëshmitarët e akuzës dhe të sigurojë paraqitjen dhe marrjen në pyetje të dëshmitarëve të mbrojtjes së tij, në kushte të barabarta.

(v) Në qoftë se vendoset se ka shkelur ligjin penal, të bëjë ankim kundër këtij vendimi si dhe çdo masë të marrë si pasojë, para një autoriteti ose një instance gjyqësore kompetente më të lartë, të pavarur dhe të paanshme, në

përputhje me ligjin.

(vi) Të ndihmohet falas nga një përkthyes, në qoftë se ai nuk e kupton ose nuk e flet gjuhën që përdoret.

(vii) Të respektohet plotësisht jeta e tij private në të gjitha fazat e procedurës.

3. Shtetet Palë përpiqen të nxisin krijimin e ligjeve, procedurave, organeve dhe institucioneve të posaçme për fëmijët që dyshohen, akuzohen ose që vlerësohen se kanë kryer shkelje të ligjit penal dhe në veçanti:

(a) Përcaktojnë një moshe minimale, nën të cilën fëmijët prezumohen të paafte për të shkelur ligjin penal;

(b) Marrin masa, sa herë është e nevojshme dhe e dëshirueshme, për t'i trajtuar këta fëmijë pa iu drejtuar procedurës gjyqësore, me kusht që të respektohen plotësisht të drejtat e njeriut dhe mbrojtja ligjore.

4. Parashikohen dispozita të ndryshme, siç janë kujdesi, orientimi dhe kontrolli; këshillat; periudha e provës; kujdesi në familje; programet e edukimit të përgjithshëm dhe profesional dhe zgjidhje të tjera, veç atyre institucionale, për t'u siguruar fëmijëve një trajtim në përputhje me mirëqenien e tyre dhe në raport me gjendjen e tyre dhe me shkeljen e ligjit.

Neni 41

Asnjë nga dispozitat e kësaj Konvente nuk cënon dispozitat më të favorshme për realizimin e të drejtave të fëmijës, që mund të parashikohen: (a) në legjislacionin e një Shteti Palë; ose (b) në të drejtën ndërkombëtare në fuqi për atë Shtet.

PJESA II

Neni 42

Shtetet Palë marrin përsipër t'ua bëjnë gjerësisht të njohura parimet dhe dispozitat e kësaj Konvente, si të rriturve ashtu edhe fëmijëve, me anë të mjeteve energjike të përshtatshme.

Neni 43

1. Me qëllim që të shqyrtohen përparimet e arritura nga Shtetet Palë në përmbushjen e detyrimeve të marra përsipër prej tyre në bazë të kësaj Konvente, krijohet një Komitet mbi të Drejtat e Fëmijës, i cili kryen funksionet e caktuara si më poshtë.

2. Komiteti përbëhet nga dhjetë ekspertë me moral të lartë dhe që njihen si kompetentë në fushën që trajton kjo Konventë. Anëtarët e tij zgjidhen nga

Shtetet Palë midis shtetasve të tyre dhe marrin pjesë me titull personal, duke pasur parasysh një shpërndarje gjeografike të drejtë dhe sistemet juridike kryesore.

3. Anëtarët e Komitetit zgjidhen me votë të fshehtë, nga një listë personash të caktuar nga Shtetet Palë. Çdo Shtet Palë mund të caktojë një kandidat nga shtetasit e tij.

4. Zgjedhja e parë bëhet jo më vonë se gjashtë muaj nga data e hyrjes në fuqi të kësaj Konvente. Më pas zgjedhjet bëhen çdo dy vjet. Të paktën katër muaj para datës së çdo zgjedhjeje, Sekretari i Përgjithshëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara fton me shkrim Shtetet Palë të propozojnë kandidatët e tyre brenda një afati dymujor. Sekretari i Përgjithshëm bën më pas listën alfabetike të kandidateve të caktuar, duke cilësuar Shtetet Palë që i kanë caktuar dhe ua paraqit ata Shteteve Palë në këtë Konventë.

5. Zgjedhjet bëhen gjatë mbledhjeve të Shteteve Palë, të organizuara nga Sekretari i Përgjithshëm në Selinë e Organizatës së Kombeve të Bashkuara. Në këto mbledhje, në të cilat duhet të jenë të pranishëm jo më pak se dy të tretat e Shteteve Palë, kandidatët të zgjedhur në Komitet janë ata që fitojnë numrin më të madh të votave dhe shumicën absolute të votave të Shteteve Palë të pranishëm dhe votues.

6. Anëtarët e Komitetit zgjidhen për një mandat katërvjeçar. Ata mund të rizgjidhen në qoftë se kandidatura e tyre paraqitet përsëri. Mandati i pesë prej anëtarëve të zgjedhur në zgjedhjen e parë mbaron pas dy vjetësh. Emrat e këtyre pesë anëtarëve hidhen në short nga Kryetari i mbledhjes, menjëherë pas zgjedhjes së parë.

7. Në rast se një anëtar i Komitetit vdes ose jep dorëheqjen ose deklaron se për çdo arsye tjetër nuk mund t'i kryejë më funksionet e tij në Komitet, Shteti Palë, që kishte paraqitur kandidaturën e tij, emëron një tjetër ekspert nga shtetasit e vet, për të plotësuar vendin e lirë deri në përfundimin e mandatit korrespondues, gjë që i nënshtrohet miratimit të Komitetit.

8. Komiteti miraton rregulloren e tij të brendshme.

9. Komiteti zgjedh byronë e tij për një periudhë prej dy vjetësh.

10. Mbledhjet e Komitetit zakonisht mbahen në Selinë e Organizatës së Kombeve të Bashkuara ose në çdo vend tjetër të përshtatshëm, të caktuar nga Komiteti. Komiteti mbledhet zakonisht çdo vit. Zgjatja e sesioneve të tij përcaktohet dhe ndryshohet, në rast se është e nevojshme, nga një mbledhje e Shteteve Palë në këtë Konventë, me rezervën e miratimit nga Asambleja e Përgjithshme.

11. Sekretari i Përgjithshëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara vë në dispozicion të Komitetit personelin dhe pajisjet e nevojshme, për të kryer me efektshmëri funksionet që i janë besuar në bazë të Konventës.

12. Me miratimin e Asamblesë së Përgjithshme, anëtarët e Komitetit të krijuar në bazë të kësaj Konvente paguhën nga të ardhurat e OKB-së, sipas kushteve dhe modaliteteve të caktuara nga Asambleja e Përgjithshme.

Neni 44

1. Shtetet Palë marrin përsipër të paraqitin në Komitet, nëpërmjet Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara, raporte mbi masat e marra për të përmbushur të drejtat e njohura në këtë Konventë dhe mbi përparimet e realizuara në gëzimin e këtyre të drejtave: (a) Brenda dy vjetëve, duke filluar nga data e hyrjes në fuqi të kësaj Konvente për Shtetet Palë; (b) Në vazhdim në çdo pesë vjet.

2. Raportet e paraqitura në zbatim të këtij neni tregojnë faktorët dhe vështirësitë, në rast se ka, që kanë ndikuar në shkallën e përmbushjes nga Shtetet Palë të detyrimeve të parashikuara në këtë Konventë. Raportet duhet të përmbajnë gjithashtu të dhëna të mjaftueshme për t'i dhënë Komitetit një ide të plotë për zbatimin e Konventës në vendin përkatës.

3. Shtetet Palë, që kanë paraqitur në Komitet raportin e parë të plotë, nuk përsërisin në raportet që i paraqesin atij në vazhdim, sipas pikës (b) të paragrafit të parë të këtij neni, sqarimet kryesore, të komunikuar qysh më parë.

4. Komiteti mund t'u kërkojë Shteteve Palë të dhëna plotësuese, që kanë të bëjnë me zbatimin e Konventës.

5. Komiteti i paraqit çdo dy vjet Asamblesë së Përgjithshme, nëpërmjet Këshillit Ekonomik dhe Shoqëror, një raport mbi veprimtarinë e tij.

6. Shtetet Palë sigurojnë një shpërndarje të gjerë të raporteve të tyre në vendet e tyre.

Neni 45

Për të arritur zbatimin efektiv të Konventës dhe për të inkurajuar bashkëpunimin ndërkombëtar në fushën që mbulon kjo Konventë:

(a) Agjencitë e specializuara, Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët dhe organe të tjera të Kombeve të Bashkuara, kanë të drejtë të përfaqësohen gjatë shqyrtimit të zbatimit të dispozitave të kësaj Konvente, që kanë të bëjnë me mandatin e tyre. Komiteti mund të ftojë agjencitë e specializuara, Fondin e Kombeve të Bashkuara për Fëmijët dhe të gjitha organet e tjera kompetente, që ai do ta gjykojë të arsyeshme, për të dhënë mendime të specializuara mbi zbatimin e Konventës në fusha që kanë të bëjnë me mandatin e tyre përkatës. Ai mund të ftojë agjencitë e specializuara, Fondin e Kombeve të Bashkuara për Fëmijët dhe organe të tjera të Kombeve të Bashkuara për t'i paraqitur raporte mbi zbatimin e Konventës në sektorët që kanë të bëjnë me fushën e veprimtarisë së tyre;

(b) Komiteti u transmeton agjencive të specializuara, Fondit të Kombeve të Bashkuara për Fëmijët dhe organeve të tjera kompetente, në rast se e shih të nevojshme, çdo raport të Shteteve Palë, që përmban një kërkesë ose që tregon një nevojë për këshilla ose ndihmë teknike, së bashku me vërejtjet dhe sugjerimet e Komitetit, në rast se ka të tilla;

(c) Komiteti mund t'i rekomandojë Asamblesë së Përgjithshme, që t'i kërkojë Sekretarit të Përgjithshëm, të ndërmarrë në emër të tij studime për çështje të veçanta, që kanë të bëjnë me të drejtat e fëmijës;

(d) Komiteti mund të bëjë sugjerime dhe rekomandime të përgjithshme, të bazuara në të dhënat e marra në zbatim të neneve 44 dhe 45 të kësaj Konvente. Këto sugjerime dhe rekomandime të natyrës së përgjithshme i transmetohen çdo Shteti Palë të interesuar dhe i përcillen për dijeni Asamblesë së Përgjithshme, të shoqëruara, në rast se ka të tilla, me vërejtjet e Shteteve Palë.

PJESA III

Neni 46

Kjo Konventë është e hapur për nënshkrim nga të gjithë Shtetet.

Neni 47

Kjo Konventë i nënshtrohet ratifikimit. Instrumentet e ratifikimit depozitohen pranë Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara.

Neni 48

Konventa do të qëndrojë e hapur për aderim nga çdo Shtet. Instrumentet e aderimit depozitohen pranë Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara.

Neni 49

1. Kjo Konventë hyn në fuqi në ditën e tridhjetë pas datës së depozitimit pranë Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara, të instrumentit të njëzetë të ratifikimit ose aderimit.

2. Për secilin Shtet që ratifikon këtë Konventë ose aderon në të, pas depozitimit të instrumentit të njëzetë të ratifikimit ose aderimit, Konventa hyn në fuqi ditën e tridhjetë pas depozitimit nga ky Shtet, të instrumentit të tij të ratifikimit ose aderimit.

Neni 50

1. Çdo Shtet Palë mund të propozojë një amendament dhe të depozitojë tekstin pranë Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara. Sekretari i Përgjithshëm ua komunikon pastaj amendamentin e propozuar Shteteve Palë, duke kërkuar që t'i bëjnë të ditur nëse janë për thirrjen e një konference të Shteteve Palë për shqyrtimin e propozimit dhe të hedhjes në votë. Nëse brenda katër muajve pas datës së këtij komunikimi, të paktën një e treta e Shteteve Palë shprehen për thirrjen e një konference të tillë, Sekretari i Përgjithshëm thërret konferencën nën kujdesin e Organizatës së Kombeve të Bashkuara. Çdo amendament i miratuar nga shumica e Shteteve Palë të pranishëm dhe votues në konferencë i paraqitet për miratim Asamblesë së Përgjithshme.
2. Një amendament i miratuar në përputhje me dispozitat e paragrafit 1 të këtij neni hyn në fuqi pasi të jetë miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara dhe të jetë pranuar nga dy të tretat e Shteteve Palë.
3. Kur një amendament hyn në fuqi, ai bëhet i detyrueshëm për të gjithë Shtetet Palë, që e kanë pranuar dhe Shtetet e tjerë që mbeten të lidhur me dispozitat e kësaj Konvente dhe me të gjithë amendamentet e mëparshme të pranuar prej tyre.

Neni 51

1. Sekretari i Përgjithshëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara merr dhe ua dërgon të gjithë Shteteve tekstin e rezervave të bëra nga Shtetet në çastin e ratifikimit ose të aderimit.
2. Nuk lejohet asnjë rezervë e papajtueshme me objektin dhe qëllimin e kësaj Konvente.
3. Rezervat mund të tërhiqen në çdo kohë, nëpërmjet njoftimit drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara, i cili informon për këtë të gjithë Shtetet Palë në Konventë. Njoftimi hyn në fuqi në datën kur ky është marrë nga Sekretari i Përgjithshëm.

Neni 52

Çdo Shtet Palë mund ta denoncojë këtë Konventë me anë të një njoftimi me shkrim, drejtuar Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara. Denoncimi hyn në fuqi një vit pas datës kur njoftimi është marrë nga Sekretari i Përgjithshëm.

Neni 53

Sekretari i Përgjithshëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara caktohet si depozitues i kësaj Konvente.

Neni 54

Originali i kësaj Konvente, bërë në gjuhët angleze, arabe, kineze, spanjolle, franceze dhe ruse, me vlerë të barabartë, depozitohet pranë Sekretarit të Përgjithshëm të Organizatës së Kombeve të Bashkuara.

Për vërtetim, të nënshkruarit, të plotfuqishëm e të ngarkuar ligjërisht nga qeveritë përkatëse, nënshkruan këtë Konventë.

BURIME PLOTËSUESE PËR EDUKIMIN MBI TË DREJTAT E FËMIJËVE DHE TË NJERIUT

KËSHILLI I EVROPËS (<http://www.coe.int>)

• COMPASS

Udhëzues për edukimin e të rinjve me të drejtat e njeriut

Përmbajtja: Ky libër paraqet një mënyrë të plotë trajtimi të çështjes së edukimit të fëmijëve për të drejtat e njeriut. Ai përmban pesë kapituj. Mësuesit nuk janë të detyruar ta lexojnë të gjithë librin që të jenë në gjendje ta përdorin në punën e tyre. Ata mund të lexojnë vetëm pjesën e cila i'u intereson më shumë.

Publikuar: Maj 2002

ISBN: 92-871-4880-5

Interneti: <http://eycb.coe.int/compass/>

• KONVENTA EVROPIANE MBI TË DREJTAT E NJERIUT

Pikënisja për mësimdhënësit

Përmbajtja: Broshura përmban dy pjesë. Aty përmbledhen dokumente me informacion për mënyrën e përdorimit të botimit si dhe një informacion i përgjithshëm në lidhje me Këshillin e Evropës, Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, përdorimin e Konventës në praktikë, fushat kryesore të punës së Këshillit të Evropës si dhe disa sugjerime për punën e mëtejshme në të ardhmen. Broshura përmban edhe një version të shkurtër të Konventës, udhëzime për mësimdhënësit si dhe aktivitete të ndryshme për nxënësit.

Publikuar: Prill 2001

Interneti: http://www.coe.int/T/E/Com/About_Coe/

Brochures/[fiche_dhIndex.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/T/E/Com/About_Coe/)

• PAKETË ARSIMORE

*Idetë, burimet, metodat dhe aktivitetet në arsimin joformal
ndërkulturor me rininë dhe me të rriturit*

Përmbajtja: Publikimi është i ndarë në dy pjesë. Pjesa e parë prezanton hyrjen në konceptet kyçe të edukimit ndërkulturor dhe pikënisjen për këtë edukim. Pjesa e dytë përmban një numër aktiviteteesh, metodash dhe burimesh informacioni. Publikimi është një mjet didaktik shumë i dobishëm që i drejtohet problematikës së stereotipeve, diskriminimit, ksenofobisë, anti-seminizmit, racizmit si dhe formave tjera të mungesës së tolerancës.

Publikuar: Dhjetor 1998

Interneti: http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf.pdf

UNESCO (<http://portal.unesco.org>)

- *ARSIMIMI PËR MIRËKUPTIMIN NDËRKOMBËTAR*

Përmbajtja: Broshura prezanton mënyrën e përpjekjes së UNESCO-s gjatë dekadave të kaluara për përmirësimin e kushteve për të mundësuar arsimimin e të gjithëve si edhe për arritjen e mirëkuptimit ndërkombëtar. Broshura përfaqëson një burim idesh të pasura dhe të ndryshme, eksperimentesh dhe mendimesh që kanë të bëjnë me çështjet me vlerë për të gjitha kombet, p.sh. të drejtat e njeriut, paqja dhe demokracia. Ajo është hartuar enkas për mësues dhe nxënës.

Publikuar: 1996

Interneti: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001248/124833e.pdf>

UNICEF (<http://unicef.org>)

- *PROMOVIMI I PJESËMARRJES SË FËMIJËS NË MARRJEN E VENDIMEVE DEMOKRATIKE*

Përmbajtja: Ky publikim është i përqëndruar në çështjet e pjesëmarrjes së fëmijëve dhe të rinisë në proceset vendimmarrëse. Publikimi thekson rëndësinë e pjesëmarrjes së rinisë, bazuar në Konventën për të Drejtat e Fëmijës, pjesëmarrjen aktive të tyre si dhe angazhimin e tyre në të gjitha nivelet e strukturave vendimmarrëse (në familje, në shkollë, në vendbanimet e tyre, në organizatat rinore dhe tjera, ...). Ai përmban dhe një pjesë me shembuj praktikë nga disa shtete.

Publikuar: 2001

ISBN: 88-85401-73-2

- *NJË JETË SI E IMJA*

Përmbajtja: Publikimi është hartuar për fëmijët e moshës deri 2 vjeç. Informacioni në lidhje me respektimin e të drejtave të fëmijës është prezantuar në një mënyrë të kuptueshme. Jeta e fëmijëve është e shpjeguar përmes tregimeve nga jeta personale, kushtet e jetës së tyre dhe shpresat e tyre për një botë më të mirë.

Publikuar: 2001

ISBN: 0-7894-8859-0

AMNESTY INTERNATIONAL (<http://amnesty.org>)

• HAPAT E PARË

Udhëzues për nisjen e edukimit mbi të drejtat e njeriut

Përmbajtja: Udhëzuesi është i përgatitur për mësuesit dhe persona të tjerë që merren me edukimin e rinisë dhe që kanë dëshirë ta përfshijnë mësimin e të drejtave të njeriut në punën e tyre. Ai përmban metoda të dobishme të edukimit mbi të drejtat e njeriut, për fëmijë të shkollës fillore dhe të mesme. Gjithashtu përmban referime dhe adresa për gjetjen e publikimeve të tjera, organizata të ndryshme dhe web-faqe të përshtatshme.

Publikuar: 1997, Londër

Interneti: <http://erc.hrea.org/Librarz/teachers/first-steps.html>

• TË DREJTAT E NJERIUT PËR FËMIJË

Programi mësimor për mësimdhënien e të drejtave të njeriut tek fëmijët

Përmbajtja: Libri është i ndarë në dhjetë kapituj, ku secili i është përkushtuar një parimi të Deklaratës së KB-së për të Drejtat e Fëmijës. Metodat në këtë libër janë të dobishme në edukimin fizik, në sociologji, në matematikë, në histori, në art dhe në trajnimet gjuhësorë.

Publikuar: 1992

RRJETI I SIGURIMIT NJERËZOR <http://humansecuritynetwork.org/>

• KUPTIMI I TË DREJTAVE TË NJERIUT: UDHËZUES

PËR EDUKIMIN E TË DREJTAVE TË NJERIUT

Përmbajtja: Një udhëzues i plotë për trajnues në fushën e të drejtave të njeriut, që reflekton një metodë të ndryshme ndaj ndryshimeve kulturore, bazuar në universalitetin e të drejtave të njeriut. Përmban një shumëllojshmëri materialesh pedagogjike për t'u përdorur gjatë edukimit të rinisë ose të moshuarve me të drejtat e njeriut.

Publikuar: 2003, Qendra Evropiane për Trajnim dhe Hulumtim për të Drejtat e Njeriut dhe Demokraci, Grac

ISBN: 3-214-08322-8

LIDHJA PËR EDUKIMIN E TË DREJTAVE TË NJERIUT - HREA

<http://www.hrea.org/>

• EDUKIMI POPULLOR PËR TË DREJTAT E NJERIUT

24 Ushtrime për trajnues dhe mësimdhënës

Përmbajtja: Manuali udhëzues për trajnim është hartuar për qëllime të

edukimit joformal, dhe fokusohet në çështjet e grave dhe fëmijëve, respektin për dinjitetin dhe rregullat e paanshme, lidhjet ndërmjet të drejtave të njeriut dhe përgjegjësi, ndërtimit të shoqërisë qytetare, ballafaqimin e paragjyqimeve, “thithje informacioni për rritje pushteti”, etj. Udhëzuesi përmban një numër të madh metodash interaktive të cilat mund t’i përshtaten situatave dhe kulturave të ndryshme dhe, megjithëse janë hartuar për qëllime të edukimit popullor, janë përdorur me sukses edhe në programin mësimor të rregullt.

Publikuar: 2000

ISBN: 0-9706059-0-0

Interneti: <http://www.hrea.org/pubs/claude00.html>

• *LIBRI ME BURIMET E INFORMACIONIT PËR
EDUKIMIN E TË DREJTAT E NJERIUT*

Përmbajtja: Udhëzues ndërkombëtar i plotë i cili përmban një listë të organizatave që punojnë për edukimin e të drejtave të njeriut dhe aktivitetet e tyre, si dhe pasqyrën e trajnimeve dhe kurseve të ofruara në mbarë botën, bibliografinë e literaturës për të drejtat e njeriut dhe listën e disa agjencive.

Publikuar: 2000

Interneti: <http://www.hrea.org/pubs/elbers00.html>

TË DREJTAT E NJERIUT NË INTERNET - HRI (<http://www.hri.ca/>)

• *MANUAL PËR EDUKIMIN MBI TË DREJTAT E NJERIUT*

Përmbajtja: Manuali përmban një seri temash edukuese për të drejtat e njeriut. Ofron informacion për mësuesit në lidhje me burimet dhe aktivitetet për nxitjen e kulturës së të drejtave të njeriut.

Publikuar: 2000

Interneti: <http://www.hri.ca/publications/new/hreduhanbook/>

ADRESA TË TJERA NË INTERNET:

- Zyra e komisionerit të lartë për të drejtat e njeriut – Human rights education and training: <http://www.2.ohchr.org/english/issues/education/training/index.htm>

- Deklarata për Arsimin dhe Aftësimin për të drejtat e njeriut:

<http://www.2.ohchr.org/english/issues/education/training/UNDHREducationTraining.htm>

-Programi botëror për të drejtat e njeriut:

<http://www.2.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm>

-Projekti "Të drejtat tona":

http://www.mzz.gov.si/en/foreign_policy/human_rights/the_our_right_project_human_rights_education/

PYETËSOR

Qëllimi i pyetësorit është të identifikojë dhe të analizojë efektet e kartelave të TË DREJTAVE TONA mbi mësimdhënien e të drejtave të fëmijëve. Për më tepër, ne na interesojnë mendimet tuaja rreth aspekteve individuale të mësimdhënies së të drejtave të fëmijëve. Nuk ka përgjigje të saktë apo të pasaktë për cilëndo nga pyetjet.

VENDI YT:

- A konsideroni se keni njohuri të mjaftueshme mbi instrumentet vijuese ndërkombëtare mbi të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut?

Konventa mbi të Drejtat e Fëmijës

Po	Jo
☐	☐

Deklarata Universale mbi të Drejtat e Njeriut

☐	☐

Konventa Evropiane mbi të Drejtat dhe Liritë Themelore të Njeriut

☐	☐

Qëllimi i deklaratave vijuese është që të identifikohen pikëpamjet tuaja rreth faktorëve të ndryshëm që lidhen me të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut.

Ju lutemi lexoni çdo deklaratë dhe zgjidhni kolonën e cila i përgjigjet pikëpamjes suaj rreth deklaratës.

- Të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut janë të rëndësishme edhe në jetën e përditshme edhe në shkollë.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐ *Pajtohem pjesërisht* ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut janë ideale. Ato nuk mund të realizohen në jetën e përditshme dhe në shkollë.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐ *Pajtohem pjesërisht* ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut janë një luks që vetëm vendet e pasura mund ta kenë. Vendet e varfëra nuk kanë mundësi për to.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐ *Pajtohem pjesërisht* ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Mësuesit i respektojnë mendimet e nxënësve dhe i inkurajojnë ata që t'i shprehin pikëpamjet e tyre gjatë orëve.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐ *Pajtohem pjesërisht* ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- A i konsideroni kartelat e përdorura në këtë projekt pilot si një mjet i përshtatshëm mësimdhënieje për t'i stimuluar fëmijët në mësimin e të drejtave të fëmijëve?

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐ *Pajtohem pjesërisht* ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- A mendoni se nxënësit u nxitën me tematikat që u drejtohen atyre drejtpërsëdrejti (p.sh një e drejtë individuale,) apo ata pëlqyen më shumë metodën mësimdhënëse?

Ju lutemi shënoni vetëm një katror

Fëmijët u stimuluan me temën (e drejtë individuale)
me të cilën u morëm ☐

Fëmijët u treguan entuziastë gjatë zhvillimit të
metodave të edukimit të të drejtave të fëmijës ☐

Fëmijëve iu dukën interesante edhe temat e
trajtuara edhe metoda mësimdhënëse ☐

- Ju lutemi, shënoni 3 të drejta të fëmijëve apo veprimtari të sugjeruara në kartela, të cilat ishin më së shumti të mirëpritura nga fëmijët tuaj. Pse?

a) ☐ Pse?
b) ☐ Pse
c) ☐ Pse

- Cilat forma të dhunës janë më të shpeshta në mjedisin tuaj shkollor?

Ju lutemi, shënoni kutinë apo kutitë përkatëse:

a) ngacmimi ☐
b) dhuna verbale ☐
c) dhuna fizike ☐
d) të tjera (ju lutemi, përmendni) ☐

- A u kushton shkolla juaj vëmendje të mjaftueshme çështjeve të tolerancës?

Po Jo
☐ ☐

- A i njihnin fëmijët të drejtat e tyre para se të zhvillohej projekti “TË DREJTAT TONA”?

asnje ☐ po (të gjitha të drejtat) ☐ pjesërisht (vetëm disa të drejta) ☐

- Pas kryerjes së veprimtarive individuale, a i identifikojnë fëmijët rastet e dhunimit të të drejtave të tyre dhe a mund të tregojnë ata një rast të tillë?

asnje ☐ po (të gjitha të drejtat) ☐ pjesërisht (vetëm disa të drejta) ☐

Cilat janë efektet më të rëndësishme nga përdorimi i kartelave “TË DREJTAT TONA”?

Ju lutemi shënoni vetëm një katror në një rresht:

- Në ndërveprimin tonë të përditshëm, fëmijët e njohin dhe e identifikojnë dhunimin e të drejtave dhe janë përgjithësisht më të ndjeshëm ndaj çështjes së të drejtave të fëmijëve.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐

Pajtohem pjesërisht ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Fëmijët janë më të prirur të pranojnë llojet e ndryshme dhe veçanësitë e njerëzve në mjedisin e tyre shoqëror.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐

Pajtohem pjesërisht ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Duke përdorur kartelat, fëmijët kanë mësuar t’i vështrojnë të drejtat e tyre në një mënyrë kritike dhe nuk i përdorin ato vetëm për dobinë e tyre personale.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐

Pajtohem pjesërisht ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Duke përdorur kartelat, fëmijët janë bërë më të ndjeshëm ndaj respektimit të të drejtave të njeriut të atyre grupeve të fëmijëve të lënë pas dore (fëmijë me nevoja të veçanta, fëmijë nga familje të varfëra).

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐

Pajtohem pjesërisht ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- Duke përdorur kartelat, unë kam krijuar njohuri të cilat do të më ndihmojnë dhe do të më lehtësojnë në zbatimin e projekteve të ngjashme në lidhje me të drejtat e fëmijëve.

Pajtohem plotësisht ☐ *Pajtohem* ☐

Pajtohem pjesërisht ☐ *Nuk pajtohem fare* ☐

- A do të dëshironit trajnime të tjera për mësimdhënien mbi të drejtave të fëmijëve dhe të njeriut si dhe për të mësuar vetë më tepër rreth tyre?

Po *Jo*
☐ ☐

Nëse po, ju lutemi iu përgjigjini pyetjes vijuese.

- Në cilat fusha të mësimdhënies dhe mësimi të të drejtave të fëmijëve dhe të njeriut do të dëshironit të thellonit njohuritë tuaja?

Shënoni tek katrorët e duhur

Përmbajtje të përshtatshme materialesh për të mësuar fëmijët dhe për t'u trajnuar vetë mbi të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut

☐

Forma dhe metoda për mësimin e fëmijëve dhe trajnimin e mësuesve mbi të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut në shkollë

☐

Bashkëpunimi ndërmjet mësuesve për planifikimin dhe për zhvillimin e orëve mësimore për të drejtat e fëmijëve dhe të njeriut

☐

- A do të dëshironit të merrnit pjesë në një trajnim ku trajtohen çështje të mësimdhënies dhe edukimit mbi tolerancën?

Po

Jo

☐☐

Nëse "po", ju lutemi përgjigjuni pyetjes vijuese.

- Në cilën fushë që lidhet me tolerancën do të donit të zgjeroni njohuritë tuaja?

Ju lutemi, shënoni në ato kutia që u përgjigjen përzgjedhjes suaj!

Përmbajtja e materialeve për mësimin e fëmijëve dhe trajnimin e mësuesve mbi tolerancën

☐

Metodat për mësimin e fëmijëve dhe trajnimin e mësuesve mbi tolerancën

☐

SLOVENIA
DEVELOPMENT COOPERATION

REPUBLIC OF SLOVENIA
EMBASSY SKOPJE

**БИРО ЗА РАЗВОЈ НА
ОБРАЗОВАНИЕТО**

**CENTER FOR HUMAN RIGHTS
AND CONFLICT RESOLUTION**

Ministria e punëve të jashtme dhe evropiane e Republikës së Sllovenisë

TË DREJTAT TONA

është një mjet mësimor për edukimin e të drejtave të fëmijëve
10-12 vjeçarë.

Botues:

Ministria e punëve të jashtme dhe evropiane e Republikës së Sllovenisë
Preshevnova 25
1000 Lubjanë
Slloveni

Autorë:

Liana Kallçina
Andreja Barle Llakota
Zoran Pavloviç
Mitja Sardoç

Ilustrues: Matjazh Shmid
Dizenjues: Jasha Shmid